

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра європейської економіки і бізнесу**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ
СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ**

**«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
05 Соціальні та поведінкові науки
051«Економіка»
«Міжнародна економіка»**

Форма навчання: дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Тренди розвитку ТНК в умовах глобалізації світової економіки»

здобувача Церковної Марії Миколаївни

(підпис)

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор Чужиков А. В.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

В.о. завідувача кафедри: д.е.н, доц. Федірко О.А.

(підпис)

Київ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра європейської економіки і бізнесу**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ
СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ**

**«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
05 Соціальні та поведінкові науки
051 «Економіка»
«Міжнародна економіка»**

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

_____ Столярчук Я.М.

«___» _____ 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Федірко О.А.

«___» _____ 2023р.

**ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
здобувачу вищої освіти Церковної Марії**

дистанційної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему: «Тренди розвитку ТНК в умовах глобалізації світової економіки»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «__» _____ 2023 р. № _____

**Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах наукових публікацій,
аналітичних звітів міжнародних компаній, офіційних статистичних даних.**

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретичні аспекти розвитку ТНК
Розділ 2	Аналіз тенденцій та перспектив розвитку ТНК у світі та Україні в умовах глобалізації світової економіки
Об'єкт дослідження:	Процес діяльності ТНК у світі та Україні в умовах глобалізації
Предмет дослідження:	Науково-методичні та прикладні аспекти тенденцій та перспектив розвитку ТНК
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Проведення аналізу тенденцій та перспектив розвитку ТНК у світі та в Україні в умовах глобалізації світової економіки

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Розкрити суть транснаціональних корпорацій у світовій економіці; визначити види та класифікацію ТНК; виявити сучасні риси ТНК в умовах глобалізації світової економіки.
У розділі 2	Проаналізувати сучасний стан і тенденції розвитку ТНК у світі, а також їх діяльність в Україні та визначити їх вплив на українську економіку; визначити напрями транснаціонального бізнесу в Україні та перспективи присутності й діяльності ТНК у сучасних міжнародних відносинах.

Завдання підготував
науковий керівник

(підпис)

Чужиков А.В.

(ініціали, прізвище)
«14» лютого 2023 р.

Завдання одержав студент

(підпис)

Церковна М.

(ініціали, прізвище)
«14» лютого 2023 р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 55 сторінку, 7 таблиць, 8 рисунків, список використаних джерел з 30 найменувань.

«Тренди розвитку ТНК в умовах глобалізації світової економіки»

Об'єктом дослідження є процес діяльності ТНК у світі та Україні в умовах глобалізації світової економіки.

Предметом дослідження є науково-методичні та прикладні аспекти тенденцій та перспектив розвитку ТНК.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи - проведення аналізу тенденцій та перспектив розвитку ТНК у світі та в Україні в умовах глобалізації світової економіки.

Для досягнення визначеної мети було поставлено наступні завдання:

- дослідити суть транснаціональних корпорацій у світовій економіці;
- дослідити види та класифікація ТНК;
- визначити сучасні риси ТНК в умовах глобалізації світової економіки;
- дослідити сучасний стан і тенденції розвитку ТНК у світі;
- проаналізувати діяльність ТНК в Україні та їх вплив на економіку;
- визначити напрями транснаціоналізації бізнесу в Україні в умовах глобальної економіки;
- встановити перспективи присутності та діяльності ТНК у сучасних міжнародних відносинах.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів дослідження полягає у тому, що досліджено сучасний стан розвитку ТНК та виділено основні пріоритетні напрямки розвитку ТНК. Досліджено діяльність ТНК в Україні та їх вплив на українську економіку. Визначено пріоритетні галузі економіки України для інвестицій ТНК, якими залишаються такі галузі, як промисловість, фінансова та страхова діяльність, оптова та роздрібна торгівля. Визначено перспективи присутності та діяльності ТНК у сучасних міжнародних відносинах.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи – 2023.

Рік захисту роботи – 2023.

Ключові слова: ТНК, глобалізація, світова економіка.

ВІДГУК

про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувачки факультету міжнародної економіки і менеджменту
денної форми навчання спеціальності «051«Економіка»
освітньої програми «Міжнародна економіка»

Церковної Марії Миколаївни

на тему: «Тренди розвитку ТНК в умовах глобалізації світової економіки»

1. **Актуальність теми:** обумовлена необхідністю проведення аналізу тенденцій та перспектив розвитку ТНК у світі та в Україні в умовах глобалізації світової економіки. У зв'язку з цим обрана тема дослідження є актуальною і потребує її подальшого розкриття.

2. **Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи:** логічно, правильно побудована, всі висновки в достатній мірі обґрунтовані, виконана на основі зіставлення фундаментальних даних, сучасних наукових напрацювань і даних отриманих в ході дослідження предмета роботи.

3. **Наявність самостійних розробок автора:** підхід автора дозволяє побачити динаміку досліджуваних процесів за рахунок використання цифрових інструментів та їх унікальних можливостей в процесі написання дипломної роботи.

4. **Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій:** підхід авторки дозволяє побачити динаміку визначити сучасні риси ТНК в умовах глобалізації світової економіки, дослідити сучасний стан і тенденції розвитку ТНК у світі, проаналізувати діяльність ТНК в Україні та їх вплив на українську економіку, що становить науковий інтерес в силу наявності недостатньо досліджених окремих аспектів загальної теми.

5. **Наявність недоліків:** робота написана на актуальну тему, суттєвих зауважень не має

6. **Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК:** робота допускається до захисту з оцінкою 43 балів із 50.

Науковий керівник:

(підпис)

професор кафедри європейської
економіки і бізнесу, д.е.н., доцент

Чужиков А.В.

(прізвище, ініціали)

“25” травня 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТНК	6
1.1. Суть і генеза транснаціональних корпорацій у світовій економіці	6
1.2. Види та класифікація ТНК	12
1.3. Сучасні риси ТНК в умовах глобалізації світової економіки	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ТНК У СВІТІ ТА УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	27
2.1. Сучасний стан і тенденції розвитку ТНК у світі	27
2.2. Діяльність ТНК в Україні та їх вплив на українську економіку	36
2.3. Напрями транснаціоналізації бізнесу в Україні в умовах глобальної економіки	41
2.4. Перспективи присутності та діяльності ТНК у сучасних міжнародних відносинах	46
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54

ВСТУП

Актуальність теми. Флагманом розвитку світової економіки з 1960 року було розширення компаній, що супроводжувалося розмиванням національних бар'єрів та виходом на міжнародні ринки. Збільшувалася кількість угод про міжфірмове співробітництво як спільного виробництва, і ведення великих фінансових операцій, які мають транснаціональний характер.

У старих умовах транснаціональні корпорації та транснаціональні банки виступали головним напрямком глобалізації. ТНК виступали основними дійовими особами міжнародних валютно-фінансових відносин, маючи такі фінансові ресурси, які дозволяли їм знижувати витрати, мінімізувати податки та максимізувати прибуток. У старій моделі глобалізації міжнародні потоки товарів та капіталу відбувалися у рамках глобальних ланцюжків поставок за участю ТНК. У ній панували розвинені країни, які мали високі темпи зростання, відбувалося «верховенство глобальної економіки над національною політикою» [11, с. 55].

За сучасних умов діяльність транснаціональних корпорацій є основною рушійною силою за умов інтеграції та глобалізації світової економіки. Організація Об'єднаних Націй (ООН) визначає транснаціональну компанію, як господарюючий суб'єкт, що має або не має статусу юридичної особи, що складається з материнської компанії та її іноземних філій [25]. ТНК сприяють посиленню процесу глобалізації. Інвестиції, вкладені в ТНК, підтримують регіональну економічну інтеграцію, як і розвинених, так і в країнах, що розвиваються, особливо у вигляді міжнародної торгівлі.

Аналіз діяльності ТНК слід розглядати у двох аспектах світової економіки. По-перше, це присутність товарів та послуг окремих фірм на зовнішніх ринках. По-друге, ведення бізнесу за допомогою інвестицій, залучених з-за кордону. Роль ТНК збільшується день за днем, корпорації стали все більше незалежними від контролю та регулювання батьківських компаній та економіки приймаючої сторони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання діяльності ТНК в умовах глобалізації економіки та їх роль у міжнародній господарській діяльності досліджували у своїх роботах В.В. Андрушко, Н.О. Волошко, І.О. Давидова, К.Ю. Величко, О.І. Печенка, Н.О. Дугієнко, Г.С. Яцук, А.Р. Дунська, М.С. Пашенко, А.В. Качур, Д.М. Могилко та інші. В світі подій останнього року важливим є подовження проведення наукового дослідження порушеного питання та визначення ролі ТНК в Україні та їх вплив на українську економіку.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є проведення аналізу тенденцій та перспектив розвитку ТНК у світі та в Україні в умовах глобалізації світової економіки. Для досягнення визначеної мети було поставлено наступні завдання:

- дослідити суть і генезу транснаціональних корпорацій у світовій економіці;
- дослідити види та класифікація ТНК;
- визначити сучасні риси ТНК в умовах глобалізації світової економіки;
- дослідити сучасний стан і тенденції розвитку ТНК у світі;
- проаналізувати діяльність ТНК в Україні та їх вплив на українську економіку;
- визначити напрями транснаціоналізації бізнесу в Україні в умовах глобальної економіки;
- встановити перспективи присутності та діяльності ТНК у сучасних міжнародних відносинах.

Об’єктом дослідження є процес діяльності ТНК у світі та Україні в умовах глобалізації світової економіки.

Предметом дослідження є науково-методичні та прикладні аспекти тенденцій та перспектив розвитку ТНК.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувався аналіз, синтез, наукова абстракція, групування при дослідження теоретичних аспектів діяльності ТНК, спостереження і групування, систематизація табличне і графічне представлення статистичних даних при

дослідженні тенденцій діяльності ТНК у світі та Україні; абстрактно-логічний для теоретичних узагальнень результатів і формування висновків та рекомендацій.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів дослідження полягає у тому, що досліджено сучасний стан розвитку ТНК та виділено основні пріоритетні напрямки розвитку ТНК. Досліджено діяльність ТНК в Україні та їх вплив на українську економіку. Визначено пріоритетні галузі економіки України для інвестицій ТНК, якими залишаються такі галузі, як промисловість, фінансова та страхова діяльність, оптова та роздрібна торгівля. Визначено перспективи присутності та діяльності ТНК у сучасних міжнародних відносинах.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою роботи є офіційні статистичні дані, наукова та спеціальна література, матеріали наукових конференцій, статті періодичних видань, ресурси мережі Інтернет.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів і висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст роботи становить 55 сторінок і включає 8 рисунків та 7 таблиць. Список використаних джерел містить 30 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТНК

1.1. Суть і генеза транснаціональних корпорацій у світовій економіці

Глобалізація економіки є найвищим щаблем розвитку інтернаціоналізації господарської діяльності, що поєднує, по-перше, створення та розвиток транснаціональних корпорацій (далі – ТНК), діяльність яких дозволяє обійти численні бар'єри; по-друге, узгоджені міждержавні заходи щодо формування єдиного світового ринкового простору [4, с. 2].

Становлення глобальної економіки, здатної працювати як єдина система, що характеризується стрімким розвитком процесів транснаціоналізації бізнесу та виробництва. Під транснаціоналізацією бізнесу мається на увазі форма інтернаціоналізації господарського життя, що передбачає використання механізмів міжнародної внутрішньої фірмової та міжфірмової кооперації. Для неї характерне переплетення капіталів за рахунок створення нових іноземних та спільних компаній, реалізації міжнародних механізмів злиття та поглинання фірм, встановлення міцних довготривалих зв'язків із національними структурами у зарубіжних країнах. Міжнародна виробнича діяльність передбачає використання таких організаційних форм: закордонне виробництво; аутсорсинг окремих комерційних операцій закордонним контрагентам; створення міжнародних об'єднань, які здійснюють спільну виробничу діяльність [11, с. 55].

Транснаціональні корпорації розглядаються як корпорації, які здійснюють діяльність міжнародного характеру та, отже, є суб'єктами міжнародних економічних відносин. Транснаціональна корпорація передбачає приналежність головної компанії та її капіталу однієї країни, а прямі інвестиції здійснюються в різну кількість країн світу.

Проявом концентрації на світовому рівні є значна кількість глобальних міжнародних консорціумів, включають найбільші ТНК, та, за допомогою їх

участі, безліч дрібних і середніх фірм у різних регіонах земної кулі для виконання спільних проектів.

Зародження та розвиток транснаціональних корпорацій – процес історичний, еволюція якого розпадається на етапи (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Еволюція ТНК у світі

Період	Характеристика
Кінець XIX - початок XX ст.	ТНК 1-го покоління в межах існуючих колоніальних імперій. Колоніально-сировинні ТНК (картелі, синдикати, трести). Основна мета – отримати доступ до дешевих джерел сировини.
Період між двома війнами початку та середини XX ст.	ТНК 2-го покоління. Корпорації трестового типу. Основна мета – виробництво озброєння, боєприпасів, амуніції.
Початок 60-х років XX ст.	ТНК 3-го покоління. Техніко-споживчі компанії. Основні чинники становлення: розвиток НТР, зростання споживчого попиту. Основна мета – завоювання ринків збуту, джерел сировини, сфер докладання капіталів.
Початок 80-х XX ст.	ТНК 4-го покоління. Глобальні корпорації. Основна мета – завоювання як окремих сегментів ринку, так і ключових світогосподарських позицій у виробництві та реалізації продукції.
Початок XXI ст. по теперішній час	ТНК 5-го покоління. Зростання масштабів операцій. Основна мета - ключові світо господарські позиції у виробництві та реалізації продукції.

Джерело: складено автором за [8; 16; 18]

Найпершими ТНК є «Standard Oil», «Kodak», "General Electric", "Dupon" та інші, розвиток яких припадає на 1901-1913 рр. До кінця 1913 р. кількість фірм зросла до 3925 дочірніх товариств та до 116 виробничих.

Основний етап розвитку ТНК починається в п'ятдесяті роки XX ст., чому сприяла лібералізація міжнародних економічних зв'язків, зростаючий світовий споживчий попит.

Друга половина XX ст. характеризується широким використанням ТНК досягнень НТР та переваг міжнародної кооперації підприємств. Становлення ТНК третього покоління відбувалося за умов загострення світової конкуренції та

початку західноєвропейської інтеграції. Різке зростання рівня життя змусило їх орієнтуватися на масовий споживчий ринок. Потужність і вплив ТНК зростали так швидко, що ООН на вимогу своїх членів створила у 1972–1975 роках спеціальний постійний Центр з ТНК, що стежить за їх діяльністю та намагається регламентувати її.

Широкомасштабний розвиток ТНК почався в 50-60-х роках з американських структур, потім японських, німецьких, англійських, голландських та французьких. У 80-ті роки до них приєдналися компанії Південної Кореї та деяких інших країн [8, с. 93].

ТНК четвертого покоління стратегічно мали інноваційну агресивність та динамізм; вони відійшли від одногалузевої структури; займалися постійним удосконаленням внутрішньокорпоративної структури.

У 90-х роках експансія ТНК істотно посилилася внаслідок таких обставин:

- 1) Можливість проникнення в нові регіони (у Центральній та Східній Європі, у Південно-Східній Азії тощо).
- 2) Прискорення глобалізації фінансового сектора та інтеграція фінансових ринків. Виникли величезні транснаціональні фінансові конгломерати.
- 3) Процеси приватизації та комерціалізації, що відкрили нові сфери та галузі господарства.
- 4) Посилення конкуренції світовому ринку.
- 5) Підвищення значущості регіональних інтеграційних процесів і зон співробітництва, що стало багатопланово впливати на прямі капіталовкладення.
- 6) Поширення сучасних технічних досягнень та технологій.
- 7) Окремі ринки та національні економіки стали більш взаємозалежними [18, с. 23].

Характерна риса ТНК 5-го покоління та сучасного етапу транснаціоналізації – величезний масштаб операцій ТНК; зростання кількості материнських компаній ТНК та їх зарубіжних філій.

На цей час вже, переважно, склалася така система світоустрою, коли транснаціональні корпорації контролюють:

- до 1/2 світового промислового виробництва;
- близько 63% світової зовнішньої торгівлі;
- 80% патентів та ліцензій на нову техніку, технології та «ноу-хау»;
- 90% світового обсягу прямих іноземних інвестицій;
- 70% вільних валютних та ліквідних коштів.

Під контролем ТНК знаходиться:

- 90% світового ринку пшениці, кави, кукурудзи, лісоматеріалів, тютюну, джуту та залізняку;
- 85% - ринку міді та бокситів;
- 80% - чаю та олова;
- 75% - бананів, натурального каучуку та сирої нафти [16, с. 16].

Іноземний капітал вже давно став частиною процесу відтворення приймаючої країни. У сучасних умовах країни схвалюють діяльність ТНК на своїй території.

Ядро світо господарської системи становлять 500 транснаціональних корпорацій. При цьому в розвинених країнах у кожній галузі домінуюче становище займають лише 2-3 супергіганти, які конкурують між собою на ринках усіх країн. Разом з тим із цієї досить значної сукупності ТНК, на думку експертів, можуть бути повністю віднесені до розряду міжнародних компаній приблизно 1/10 від їх загального числа, ще 1/10 близька до того, щоб стати повноправними ТНК [3, с. 110].

Загалом у списку найбільших корпорацій домінує кілька країн – США, держави ЄС та Японія (88% сумарних іноземних активів, 87% компаній). Причому найбільшою і найбагатшою за своїми активами є група американських корпорацій (32 фірми з активами в 1523 млрд. дол. США), а найбільш зростаючою серед найбільших ТНК - група японських компаній. 1990 року їх було 11, а 1995 – 19 з активами 1059 млрд. до. США. Слід зазначити, що за останні 10 років у процес транснаціоналізації все більше залучаються фірми країн, що розвиваються, а також країн з перехідною економікою Східної та Центральної Європи.

Таким чином, транснаціоналізація світової економіки розпочалася з формування інформаційного суспільства та переходу до постіндустріального типу економічного господарювання. Протягом кількох останніх десятиліть спостерігається процес глобалізації та інтеграції як політико-економічної, так і культурної. Відповідні зміни характерним чином залишають свій слід переважно у сфері економіки. Основою цих змін є державний і науково-технічний вплив у питаннях формування та розвитку міжнародної взаємодії та співробітництва. На рис. 1.1 систематизовано основні причини розвитку ТНК.

Рис. 1.1 – Причини створення та розвитку ТНК

Джерело: складено автором за даними [3].

Процеси транснаціоналізації та глобалізації світової економіки визначили напрями розвитку економіки другої половини ХХ століття, стимулювали її зростання і взяли її під контроль. Перехід капіталу з країн з його надлишком у країни з нестачею капіталу, де, однак, є інші фактори виробництва, обумовлює процес транснаціоналізації економіки. Він є лише складовою поняття глобалізації, що концентрує увагу лише на закріплених у своєму статусі протекаючих бізнес-процесах: діяльності транснаціональних компаній (ТНК) по всьому світу.

Отже, транснаціональні корпорації – це підприємства та організації, які є власниками, повною мірою розпоряджаються капіталом та іншими виробничими факторами поза межами країни базування головного офісу.

Основною метою створення ТНК є отримання доходу із збереженням національного контролю за акціонерним капіталом.

Держава сприяє розвитку транснаціональних корпорацій, допомагає розширити ринок збуту продукції, а в деяких випадках навіть лобіює їхні інтереси. Оскільки ТНК служать структурною складовою відкритої економіки держави, локомотивом розвитку, що активізує економіку держави, підвищуючи конкурентоспроможність країни на світовій арені в цілому.

Розвиток системи міжнародного виробництва ТНК пов'язаний не тільки з традиційними ланцюгами створення вартості як формування системи філій, а й з іншими формами міжнародного співробітництва, зокрема з неакціонерними формами операцій. Ці форми операцій збільшують кількість учасників системи міжнародного виробництва, модифікують характер виробничих зв'язків у цій системі.

У межах ТНК здійснюється перерозподіл значної частини ресурсів. Їхня влада та вплив на інтеграційні процеси обумовлюються концентрацією контролю над такими стратегічно важливими сферами, як фінанси, робоча сила, технології, постачання сировини та компонентів, послуги та збут. Іншими словами, ТНК є основним суб'єктом процесу глобалізації економіки. Стратегії, що реалізують ТНК, багато в чому визначають вектори розвитку світової економіки та її структурну та географічну характеристику на найближчі роки.

На сьогоднішній день ТНК є важливим елементом розвитку світової економіки та міжнародних економічних відносин. ТНК сприяють загостренню міжнародної конкуренції та поглибленню міжнародного поділу праці.

1.2. Види та класифікація ТНК

Транснаціоналізація є найбільш зрілою стадією процесу інтернаціоналізації економічної діяльності, що характеризується переміщенням капіталу через межі країни походження, яке виражається у формуванні міжнародних за характером своєї діяльності, але національних за контроль, що зберігається над акціонерним капіталом, організаційних бізнес-структур [19, с. 4]. За транснаціоналізацією різні частини виробничого процесу конкретного продукту (виробництво, реалізація тощо) відбуваються на різних національних територіях. Транснаціоналізація може бути двох видів, залежно від напрямку розвитку: всередину та зовні спрямована (рис. 1.2).

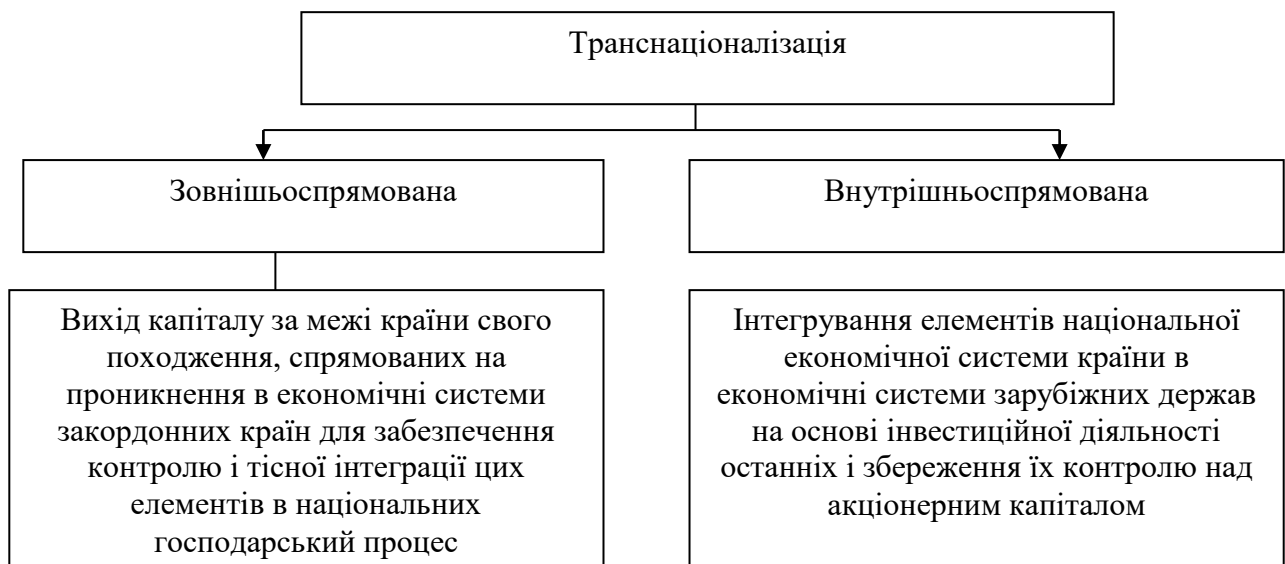

Рис. 1.2 – Види транснаціоналізації

Джерело: складено автором за даними [3; 8; 12].

Дійсно, стандартний цикл господарської діяльності дуже багатьох бізнес-структур, що повністю виробляють свою продукцію «вдома» і реалізують її лише вітчизняному споживачеві, включає у собі придбання зовнішньому ринку сировини, напівфабрикатів і комплектуючих, взаємодію з зарубіжними інвесторами і кредиторами, науково-технічне співробітництво з іноземними

партнерами. Внутрішньо і зовні спрямована транснаціоналізація ділової активності настільки тісно пов'язані один з одним, що одна не може існувати без іншої. Розвиток зовнішньо спрямованої транснаціоналізації в економічній сфері будь-якої країни обов'язково передбачає наявність однієї або декількох зарубіжних країн, які виступають реципієнтами капіталу, що переміщується, і для них його проникнення буде всередину спрямованою транснаціоналізацією.

Транснаціоналізація – це завжди двоякий процес, що передбачає взаємодію як мінімум двох різних за національною ознакою суб'єктів. З одного боку, країна-інвестор – активний суб'єкт інвестиційного процесу, а країна, що приймає, – пасивний об'єкт інвестування. З іншого боку, країна-реципієнт є активним суб'єктом залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ), а, у свою чергу, ці інвестиції (країна-донор) – лише об'єкт інвестиційної політики приймаючої країни.

За масштабами діяльності всі ТНК ділять на великі та малі. Умовним критерієм є величина річного обороту: так, до великих ТНК відносять лише ті, які мають річний оборот більше 1 млрд. дол. США. Основні типи ТНК показано в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Типи ТНК [9]

Тип ТНК	Характеристика
Горизонтально інтегровані	Корпорації з підприємствами, що випускає однорідну продукцію в різних країнах; компанія інвестує (або купує) виробництво одного рівня, з існуючим у ній. Наприклад, завод з виробництва автомобілів однією компанією в декількох країнах або McDonald's існує в багатьох країнах, але випускає одну і ту ж кінцеву продукцію.
Вертикально інтегровані	Корпорації, що об'єднують при одному власнику та під єдиним контролем найважливіші сфери у виробництві кінцевої продукції. Зокрема, у нафтовій промисловості видобуток сирої нафти часто здійснюється в одній країні, переробка – в іншій, а продаж кінцевих нафтопродуктів – у третіх країнах.
Диверсифіковані	Корпорації, які включають національні підприємства з вертикальною та горизонтальною інтеграцією. Типовим прикладом є Nestle, що має 98% свого виробництва за кордоном; виробляє як продукти харчування, займається реалізацією косметики, вин, ресторанним бізнесом. Інший приклад – шведська ТНК "Вольво" випускає не тільки автомобілі, а й мотори для катерів, авіаційні двигуни, продукти і навіть пиво.

У іноземній економічній літературі [24; 29] всі монопольні корпорації поділяються на: багатонаціональні корпорації, транснаціональні корпорації, міжнародні корпорації, світові корпорації. У таблиці 1.3 представлено характеристику видів ТНК.

Таблиця 1.3 – Характеристика видів ТНК

Критерій	Інтернаціональна корпорація	Багатонаціональна корпорація	Глобальна корпорація
1	2	3	4
Принцип взаємовідносини між підрозділами та головним офісом	Етноцентричний	Поліцентричний та регіоцентричний	Геоцентричний
Орієнтація та стратегія корпорації	Створення підрозділів передбачає лише мету постачання та збуту продукції.	Зарубіжні філії створюються на виробничій та науково-технічній основі. Підрозділи наділені великим ступенем незалежності прийняття рішень, зокрема у питанні виробничих видів діяльності.	Відсутня ієрархічність структури, головний офіс ідентичний і рівноправний іншим підрозділам і є частиною корпорації. Виробнича діяльність повністю інтегрована та представлена у різних країнах (наприклад, виробництво складових деталей одного виробу).
Ставлення до зарубіжних економік	Іноземний ринок лише продовження ринку країни базування компанії	Ставлення до зарубіжного ринку характеризується високим ступенем зацікавленістю і сприймається як найважливіший сектор діяльності корпорації.	Діяльність корпорації характеризується глобальним характером.
Рівень централізації та децентралізації управлінських структур	Висока централізація ухвалення рішення в руках головного офісу.	Децентралізація управління та наділення повноваженнями підрозділи.	Високий ступінь децентралізації управління материнською компанією.
Контроль та координація діяльності підрозділів	Сильний контроль	Автономія підрозділів	Автономія підрозділів

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4
Кадрова система	Перевага надається кадрам країни-базування корпорації.	Кадрова політика підприємства характеризується переважанням місцевих кадрів.	Ключові посади віддаються найкращим працівником серед усіх країн.
Організаційна структура	Організаційна структура підрозділів не відрізняється високим ступенем складності	Структура з високим ступенем незалежності підрозділів	Складна структура із автономними підрозділами

Джерело: складено автором за [24; 29].

У вітчизняній літературі пропонується класифікація корпорацій на національні та транснаціональні. Транснаціональні корпорації своєю чергою поділяються на міжнародні, багатонаціональні (мультинаціональні) і світові корпорації. Всі ці типи в сукупності є етапами розвитку корпорацій, які відрізняються різним ступенем контролю зарубіжних філій, рівнем централізації влади, організаційною структурою.

Залежно від принципу взаємовідносин між підрозділами та головним офісом у теорії виділяються їх 4 типи: етноцентричний, поліцентричний, регіоцентричний та геоцентричний.

Міжнародні корпорації – це монополії, які мають іноземний капітал та здійснюють свою збутову діяльність за межами кордонів однієї держави. Для таких компаній характерна ділова активність, що здійснюється в різних країнах шляхом формування в них дочірніх компаній та структурних підрозділів, які не мають юридичної самостійності. Дані корпорації дотримуються так званого «етноцентричного типу» взаємодії, тобто абсолютний пріоритет має компанія-засновник. Материнські компанії утворюють свої філії насамперед з метою розширення внутрішнього національного ринку країни, а також з метою отримання джерел постачання щодо дешевої сировини з інших країн або можливості для розширення ринків збуту.

Міжнародні компанії відрізняються високою централізацією прийняття управлінських рішень і високим контролем за діяльністю дочірніх компаній з боку підприємств-засновників. У кадровій політиці даного типу компаній перевагу надають працівникам країни компанії засновника, які призначаються на посади за кордоном.

Багатонаціональні корпорації (БНК) – це міжнародна форма організації корпорацій, яка об'єднує національні компанії держав на виробничій та науково-технічній базі. На відміну від міжнародних корпорацій БНК надають свої філії різних країн великий ступінь незалежності у прийнятті управлінських рішень. Для цих корпорацій характерний поліцентричний тип взаємодії між дочірніми філіями та їх компаніями-засновниками [24, с. 3]. Цей тип передбачає сильну перевагу зарубіжних ринків національним. Діяльність філій БНК відрізняється різноманітністю видів діяльності та високим ступенем виробництва продукції «на місці», тобто в країні освіти цих дочірніх компаній, що дозволяє відповідати потребам зарубіжних ринків. У кадровій системі компаній переважають місцеві менеджери, самі ж філії автономні та характеризуються високим рівнем делегування повноважень з боку материнських компаній. Важливою особливістю багатонаціональних корпорацій і те, що вони спрямовані не так на окремі ринки збуту країн, але в весь регіон загалом. Наприклад, не на Велику Британію чи Німеччину, а на всю Західну Європу. Цей вид корпорації найбільш популярний в інтеграційних [29, с. 26].

Отже, в даний час прийнято виділяти такі типи ТНК: горизонтально інтегровані, вертикально інтегровані та диверсифіковані транснаціональні корпорації. Також існують міжнародні, багатонаціональні і світові корпорації з різними типами організаційної структурою управління. Дані три типи транснаціональних корпорацій дуже рухливі і можливий перехід із однієї форми до іншої.

1.3. Сучасні риси ТНК в умовах глобалізації світової економіки

Включення країн з перехідною економікою у світогосподарські зв'язки, модернізація їх виробничого потенціалу з урахуванням залучення зовнішнього фінансування, передусім прямих іноземних інвестицій, багато в чому пов'язані з діяльністю ТНК. ТНК є основним суб'єктом вивезення капіталу у формі прямих іноземних інвестицій. Економісти [15; 16] визначають ряд ознак, що характеризують підприємство як ТНК:

- філії та дочірні компанії базуються не менш ніж у 6 країнах;
- мінімальний оборот підприємства становить 1 млрд. дол. США;
- 25% - мінімальна частка зарубіжних активів у загальній вартості активів організації;
- мінімальний обсяг обороту з зовнішнього ринку становить 25% загального обороту підприємства.

Окрім визначених ознак на рис. 1.3 виділено ознаки ТНК за особливістю реалізації виробленої продукції, особливостями розміщення виробництва та прав власності.

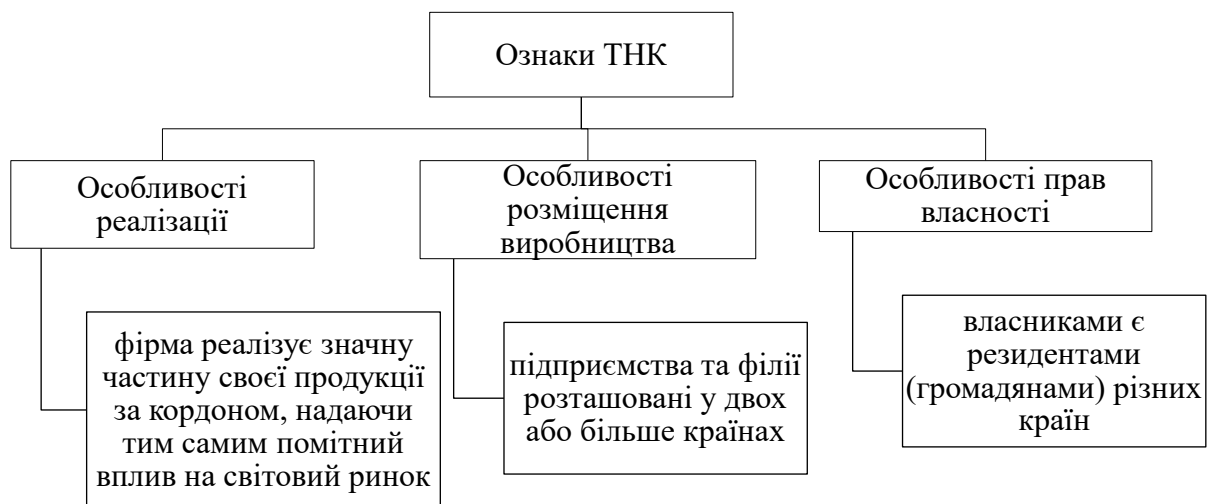

Рис. 1.3 – Ознаки ТНК за особливостями прав власності, виробництва та реалізації продукції

Джерело: складено автором за даними [14].

Фірмі достатньо мати хоча б одну з перерахованих на рис. 1.4 ознак, щоб потрапити до категорії транснаціональних корпорацій. Деякі великі компанії мають усі ці три ознаки одночасно. Найважливішим вважається перша ознака – особливості реалізації. Абсолютним лідером за цим критерієм є зараз швейцарська фірма «Нестле» («Nestle»), яка експортує понад 98% своєї продукції. Що стосується інтернаціоналізації виробництва та прав власності, то ці дві ознаки можуть і бути відсутніми.

Розмах діяльності транснаціональних корпорацій характеризується величезними масштабами. Деякі ТНК (наприклад, "General Electric", "Exxon Mobil Corporation", "General Motors", "Ford", "Royal Dutch Shell") розпоряджаються засобами, що перевищують розмір національного доходу багатьох суверенних національних держав, а міжнародний характер операцій ставить їх практично поза контролю будь-яких національних органів влади [22, с. 3]. У сучасному світі межа між транснаціональними та звичайними корпораціями досить умовна, оскільки в міру розвитку глобалізації економіки відбувається інтернаціоналізація ринків збуту, і виробництва, і власності. Через те, що дослідники користуються різними кількісними критеріями виділення ТНК, в науковій літературі називають сильно різні дані про кількість ТНК і масштабів їх діяльності. не менш ніж у шести країнах. Пізніше стали застосовуватися менш жорсткі критерії. Зараз ООН вважає транснаціональними ті корпорації, які мають наступні формальні ознаки. А саме:

- вони мають виробничі осередки не менш ніж у двох країнах;
- вони проводять узгоджену економічну політику підцентралізованим керівництвом;
- її виробничі осередки активно взаємодіють один з одним – обмінюються ресурсами та відповідальністю [14, с. 55].

Сутнісні характеристики транснаціональних корпорацій безпосередньо впливають з їхньої організаційної структури управління (ОСУ). Крім величезної кількості дочірніх фірм, філій та асоційованих компаній, ТНК мають офіційну країну базування, в якій юридично зареєстровано материнську компанію, тобто головний офіс. Саме він наділений повноваженнями управління та контролю всіх

підрозділів ТНК, що робить структуру управління ТНК централізованою. Головна (материнська) компанія – «мозковий» центр усієї системи підприємств ТНК, що приймає стратегічні рішення виробничого процесу корпорації. Наприклад, рішення про злиття та поглинання інших компаній, створення чи ліквідації підрозділів, контроль та координація діяльності закордонних філій, проведення фінансової, виробничої та інвестиційної політики тощо.

ТНК мають важливу перевагу: вони здатні розраховувати і враховувати потреби глобального ринку, і навіть формувати попит на власний товар на початок його випуску.

Сучасні ТНК, надаючи все більший вплив на міжнародні економічні відносини і світову економіку в цілому, стають найважливішими економічними суб'єктами у світовій системі господарювання.

ТНК належать найсучасніші і крупні підприємства, що мають значну частку виробництва. На них припадає більше 1/3 світового ВВП, до половини промислового виробництва, 2/3 обсягу торгівлі і близько 4/5 патентів і ліцензій на нову техніку, технологій, досліджень і розробок. Сьогодні до них можна віднести електронну промисловість, біотехнології, телекомунікації, інформаційні технології та ін. Важливе місце в цьому списку займають хімічна промисловість (фармацевтика), видобувна, автомобільна та паливна галузі промисловості [9, с. 4].

Майже всі найбільші ТНК з національної власності належать до країн «Тріади»: США, ЄС, Японія. В останні роки активізують свою діяльність на світовому ринку ТНК країн Китаю, Індії, Бразилії, Аргентини, Кореї та ін. В основному діяльність формується в електронній та електротехнічній промисловості, паливно-енергетичному секторі, хімічній та фармакологічній промисловості, автомобілебудуванню.

ТНК є основним генератором передової технології. Нові технології в галузі зв'язку ведуть до швидкого зменшення економічної відстані між країнами і дозволяють досягти більш високого рівня економічної інтернаціоналізації. Саме ТНК перебувають у центрі таких змін, у тому що стосується розробки,

застосування та передачі цих нових технологій. Технологічні зміни фактично є одним з основних факторів, що визначають зростання значущості ТНК та їх стратегій [17, с. 27]. Виходячи з цього ТНК прагнуть контролю за розвитком та використанням нових технологій. Подібні дії обмежують можливості країн і з перехідною економікою, і розвинених щодо створення незалежної технологічної бази. Більше того, багатьом країнам доводиться більшою мірою спиратися на ввезення та вивезення прямого іноземного капіталу з метою отримання доступу до передових технологій, оскільки механізми, за допомогою яких відбувається передача цих технологій, знаходяться в руках ТНК. Так, ТНК контролюють 4/5 патентів та ліцензій на нову техніку, технології та «ноу хау» [7, с. 56]. Ці цифри дозволяють зробити висновок, що за останні роки ТНК перетворилися на системоутворюючий фактор розвитку світової економіки. Міжнародне виробництво надає все більш глибокий вплив на структуру міжнародних економічних відносин.

Однак зростання ролі ТНК пов'язане не тільки зі зростанням їх обсягу, але і зі зміною ставлення до них, обумовлене впливом ряду факторів як на міжнародному рівні, так і національному. На міжнародному рівні поява нових технологій та глобалізація деяких галузей ведуть до зміни характеру виробництва та способу участі країн у міжнародному поділі праці. На національному рівні останніми роками відбувався процес зняття обмежень на приватне підприємництво та перехід до ринкової системи. При цьому ТНК відіграють провідну роль у цих змінах.

Лібералізація, приватизація та реформа податкової системи – це форми повороту в спрямованості політики країн у багатьох частинах світу. Зростаюча конкуренція між фірмами та економічними районами є одним з таких наслідків. У будь-якому випадку, ця зміна поставила ТНК як провідних суб'єктів операцій на міжнародних ринках в центр економічного розвитку світу, практично всі країни якого в даний час прагнуть інтегруватися у світову економіку.

ТНК посилюють взаємозв'язок національних економік, виступаючи каталізатором інтернаціоналізації господарського життя у світовому господарстві

та сприяючи стирання граней між національними господарствами. Таким чином, змінюється сама природа світової економіки: національні економіки, як і раніше перебувають у підпорядкуванні національних урядів, тепер уже пов'язані не тільки за допомогою ринків, але зростаючою мірою інтегруються на рівні виробництва, яке знаходиться під управлінням ТНК. Проте говорити про формування глобального інвестиційного простору, яке функціонує за однаковими всім правилами гри, було б перебільшенням. У країнах з різним рівнем економічного розвитку ТНК відіграють неоднакову роль. Цим пояснюється широкий розкид оцінок функціонування ТНК, що міститься в науковій і публіцистичній літературі. Склалися, загалом, дві традиції щодо оцінки транснаціональних корпорацій. Одна з них наголошує на конструктивній ролі ТНК у підвищенні ефективності економіки. Інша – викривальна, з упором на негативні соціальні аспекти діяльності корпорацій [9, с. 4].

Сучасні реалії тенденції вимагають подолання односторонності та вироблення зваженого підходу до оцінки ТНК у соціально економічному розвитку. Подібний підхід передбачає визнання того, що транснаціоналізація виробничої діяльності є закономірним процесом. Вона сприяє поширенню нових технологій, ноу-хау, ефективному використанню трудових та природних ресурсів. Поява на світовій арені нової групи країн-експортерів ПШ підтверджує зростання значення ТНК в умовах глобалізації.

Разом з тим не можна не бачити, що ТНК також залишаються джерелом ряду негативних соціально-економічних наслідків. Досягненням своїх цілей ТНК можуть вдаватися до придушення національного виробництва, нерідкі випадки скупки місцевих підприємств не для реорганізації, а згортання виробництва. У прагненні опанувати нові ринки ТНК не хestують втручанням у політичне життя, підживлюють зручних їм політичних діячів. Неоднозначно вплив ТНК як на країни їх базування, так і країни, що приймають.

Що стосується «материнських» країн, то на перший погляд перенос транснаціональними корпораціями виробництва за кордон означає відтік із країни капіталу і потенційно скорочення робочих місць. Крім того, відбувається втрата

певної частини податків, тому що прибутки ТНК складніше оподатковувати з огляду на використовуваний корпораціями механізм трансфертних цін. Ці втрати можуть призвести до урізання деяких державних програм, у тому числі соціальних, а також застосування з боку держави таких заходів, як підвищення рівня оподаткування або введення нових податків з метою поповнення держбюджету.

Разом з тим розширення інвестиційної діяльності ТНК закордоном сприяє генеруванню доходів у країні базування шляхом репатріації доходів та зміцненню інноваційного потенціалу, оскільки ТНК мають можливість фінансувати та підтримувати високий рівень досліджень та розробок, не відстаючи від технологічного прогресу. Вивезення ППІ може стимулювати попит на робочу силу в країні розміщення штаб квартири корпорації, зокрема в таких випадках [23, с. 4]:

1) частина прибутку ТНК, переведена в країну базування, може бути вкладена у виробництво і, отже, призвести до створення нових робочих місць;

2) зростання економічної могутності ТНК може призвести до розширення її потужностей, купівлі та створенню нових філій і, відповідно, до найму нової робочої сили в країні базування;

3) здійснення закордонних операцій ТНК, як правило, стимулює зростання експорту її іноземним філіям напівфабрикатів, комплектуючих, обладнання та ін., у тому числі з материнської компанії;

4) частину кадрів штаб квартира ТНК спрямовує працювати закордонні філії, які робочі місця вивільняються. Навіть за відсутності будь-яких елементів подібного впливу розширення інвестиційної діяльності ТНК там відповідають інтересам країн базування, оскільки дозволяє їх ТНК зберігати свої ринки і, отже, вижити.

Одночасно, ТНК утворюють потужне лобі, здатне впливати на урядові органи у відстоювання своїх приватних інтересів, які завжди збігаються із загальнонаціональними.

За умов глобалізаційної економіки ТНК можуть вносити істотний внесок у економічний розвиток країн, що приймають, якщо останнім вдасться стимулювати передачу таких переваг і вони мають можливості для їх ефективного використання. Пакет активів, пов'язаних з ТНК, показано на рис. 1.4.

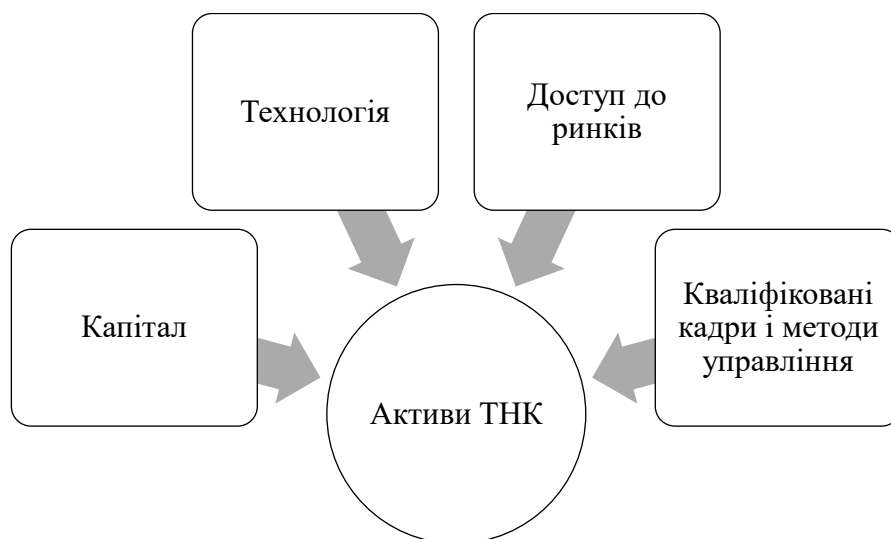

Рис. 1.4 – Пакет активів ТНК

Джерело: складено автором за даними [9; 23].

До пакету активів, що пов'язані з ТНК, відносить капітал: ПІІ означають надходження фінансових ресурсів, які можуть інвестуватися в країнах, що приймають. Приплив ПІІ є стабільнішим. На відміну з інших джерел капіталу, ТНК, зазвичай, вкладають ресурси у довгострокові проєкти.

Наступний вид активів ТНК – технологія. ТНК можуть забезпечувати передачу сучасних технологій, частина яких не доступна без ПІІ, та можуть сприяти підвищенню ефективності використання існуючих технологій. Вони можуть сприяти пристосуванню технологій до місцевих умов. У деяких випадках вони можуть створювати місцевий потенціал для проведення досліджень та розробок. Вони можуть сприяти підвищенню технічної ефективності серед місцевих компаній, постачальників, клієнтів та конкурентів за допомогою наочного прикладу чи посилення конкуренції.

Доступ до ринків, як актив ТНК: ТНК можуть відкривати доступ до експортних ринків як для товарів (і деяких послуг), які вже виробляються в країнах, що приймають, так і для нових видів діяльності, що ґрунтуються на використанні порівняльних переваг країн, що приймають. Так, розширення експорту дозволяє отримати такі переваги, як накопичення технологічних знань, досягнення економії від масштабу, стимулювання конкуренції та вивчення ринків.

Кваліфіковані кадри та методи управління: ТНК наймають працівників з високою кваліфікацією та професійними знаннями та, маючи доступ до таких ресурсів у всьому світі, можуть забезпечувати передачу кваліфікованих кадрів та знань своїм закордонним філіям. Підвищення кваліфікації кадрів, впровадження нових організаційних та управлінських методів може забезпечити конкурентні переваги компаніям та зберегти зайнятість.

Проте вплив ТНК може бути й негативним. Причому часом переваги функціонування транснаціональних корпорацій можуть призвести до приймаючої країни найбільшими втратами. Серед основних чинників негативного впливу можна назвати такі [23, с. 5]:

1) ТНК вторгається у сфери, які традиційно вважалися областю державних інтересів. Враховуючи розмах їх діяльності та розбіжність інтересів країни базування ТНК з інтересами сторони, що приймає, вони здатні протидіяти реалізації економічної політики країн реципієнтів, дезорганізувати їх зовнішньоекономічну сферу;

2) ТНК здатні обходити національні законодавства щодо оподаткування. Використовуючи трансфертні ціни, дочірні компанії ТНК, що діють у різних країнах, вміло вкривають доходи від оподаткування шляхом перекачування їх із однієї країни до іншої;

3) ТНК здатні встановлювати монопольно високі ціни, диктувати умови, що обмежують інтереси країн, що приймають;

4) найчастіше діяльність ТНК характеризується хижацькою експлуатацією природних та трудових ресурсів відповідної країни;

5) ТНК, як правило, концентрують наукові дослідження та технічні розробки в країні базування, в результаті чого країни, що приймають, залишаються менш розвиненими в галузі науки, техніки та технології в порівнянні з країнами знаходження материнської компанії.

Влада та вплив ТНК обумовлюється концентрацією контролю над стратегічно важливими сферами – фінансами, робочою силою, технологією, постачанням сировини та компонентів, послугами та збутом. Науково-технічна, виробнича та комерційна політика ТНК як політика великих комплексів не завжди перебуває в гармонії з національними інтересами країн. Таким чином, потрібна система регулювання діяльності ТНК, і правил гри, що обмежують негативні прояви [9, с. 4].

Підсумовуючи розділ 1, слід зазначити, що у сучасному світовому господарстві ТНК є одним із провідних суб'єктів виробничих, торгових, валютно-фінансових, науково-технічних процесів і впливають на економіки країн через переміщення капіталу у формі прямих іноземних інвестицій (ПІІ), експорту товарів та послуг, а також відіграють важливу роль у передачі ноу-хау, технологій та інновацій.

Транснаціональна корпорація - це юридична особа, що здійснює свою діяльність на основі відшкодування капіталу зі своїх підрозділів у різних країнах з управлінням в одній базовій країні.

Визначено основні такі ознаки транснаціональних корпорацій: фірма реалізує продукцію, що випускається, більш ніж в одній країні; її підприємства та філії розташовані у двох і більше країнах; її власники є резидентами різних країн. Ознаки транснаціональних корпорацій відносяться до сфери обігу, виробництва та власності.

Найбільш загальною причиною виникнення ТНК є інтернаціоналізація виробництва та капіталу на основі розвитку продуктивних сил, що переростають національно-державні кордони. Інтернаціоналізація виробництва та капіталу набуває характеру експансії господарських зв'язків через створення найбільшими компаніями численних відділень за кордоном та перетворення національних

корпорацій на транснаціональні. Вивезення капіталу стає найважливішим чинником у формуванні та розвитку транснаціональних корпорацій.

До конкретних причин виникнення ТНК слід віднести їхню економічну ефективність, обумовлену великими масштабами виробництва у багатьох галузях. Необхідність вистояти у конкурентній боротьбі сприяють концентрації виробництва та капіталу у міжнародному масштабі. В результаті стає виправданою діяльність у глобальних масштабах. І з'являється можливість знизити витрати виробництва та отримати надприбуток.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ТНК У СВІТІ ТА УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. Сучасний стан і тенденції розвитку ТНК у світі

Сьогодні компанії продають товари та послуги через свої закордонні філії на загальну суму в 11 трлн. дол., за загального обсягу світової торгівлі 7 трлн. дол. За останні десять років відбулася значна інтеграція світових фінансових ринків. Держави багатьох країн стали менше втручатися в економіку своїх країн. З'явилося більше можливостей позичати кошти на фондових ринках та ринках позичкового капіталу. Відбулося посилення конкуренції на міжнародних ринках товарів та послуг та посилилася роль транснаціональних компаній, які ведуть свою операційну, інвестиційну та фінансову діяльність у кількох країнах. Глобалізація фінансового ринку призвела до того, що перед фінансовими менеджерами найбільшим компаній стала необхідність відстежувати зміни на світовому фондовому ринку, відстежуючи зміни курсів іноземної валюти, ставки фінансування, ситуації у політичній еліті.

У світовій економіці стався стрімкий зростання ТНК у міжнародній торгівлі, частка якої становить понад 50%. Збільшення кількості операцій ТНК зумовлено реалізацією прагнення забезпечення інтернаціоналізації економічних зв'язків міжнародного типу. Представлене прагнення виявляється у використанні міжнародних ринкових відносин як внутрішньофірмових, що передбачає їхнє об'єднання на базі однієї компанії підприємств, місцем розташування яких є різні держави. Міжнародна торгівля приблизно на 30% представлена внутрішньофірмовими потоками ТНК. На їх основі виконано створення специфічної форми, яка використовується під час перекладу капіталів, що реалізується при застосуванні трансфертних цін, посилення яких виконано ТНК.

Трансферні ціни є спеціально завищеними. Вони застосовуються тоді, коли проводиться постачання товарів чи надаються послуги щодо дочірніх компаній та філій, що передбачає проведення торгівлі внутрішньокорпоративного типу [10].

У транснаціональній компанії формується глобальний ланцюг поставок, технологічно чи організаційно-економічно обумовлена послідовністю постачальників та споживачів товарів та послуг, що у різних державах. Їхня відмінна риса, полягає в тому, що компанія-власник бренду, постачальники та споживачі знаходяться не тільки в різних країнах, а й на різних митних територіях. Товари міжнародної компанії проходять через глобальний ланцюг поставки через всі стадії повного циклу виконання замовлення: виробництво та дистрибуцію для того, щоб відреагувати на запит покупця. На рис. 2.1 представлено типову структуру глобальної мережі постачання товарів міжнародної компанії.

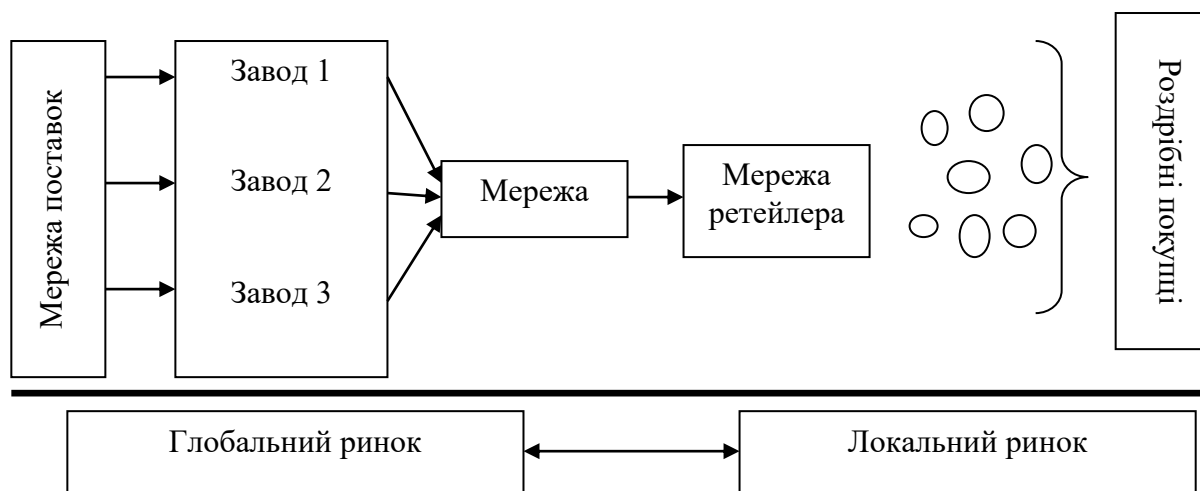

Рис. 2.1 – Глобальна мережа постачання

Джерело: [22].

Так, підприємства-виробники сировини постачають його підприємствам-виробникам товару, ті, у свою чергу, забезпечують постачання дистрибуції та логістичної системи, щоб дати можливість виробленої у розподіленій глобальній мережі продукції задовольнити попит на неї у каналах дистрибуції та магазинах. На рис. 2.1 товста лінія перетинається з регіональною мережею дистрибуції,

виділяючи концептуально кордон між операціями, що здійснюються на місцевому ринку та операціями, які здійснюються на глобальному ринку. Таким чином, власники міжнародних компаній, які використовують глобальний аутсорсинг та здійснюють постачання ритейлерам, керують зв'язками між ланками ланцюга постачання. Більшість матеріального потоку проходить через виробничі фабрики та дистрибуційну та логістичну систему. Також як фабрики виробників сировини, фабрики виробників кінцевої продукції та ритейлерів глобальна мережа поставок включає мерчендайзерів, логістичних операторів, склади, і може включати інші елементи.

Основне завдання управління ланцюгами поставок транснаціональної компанії полягає в тому, щоб визначити, які з цих елементів включати в мережу, визначити їхнє географічне положення, характер взаємовідносин у мережі, контролюючу організацію, визначити, яким чином управляти мережею, здійснювати координацію та контроль, вирішити, як організовано інформаційний потік. Істотним фактором, що впливає на рішення, пов'язані зі стратегією ланцюга поставок у міжнародній компанії, є загальний час виконання замовлення, тобто час від початку проходження продукту по ланцюгу поставки до його кінця [22].

Сьогодні простежується типова тенденція злиття великих підприємств, діяльність яких здійснюється в однорідному напрямку. Крім того, ТНК здійснюють придбання іноземних суб'єктів господарювання, які фактично діють, встановлюючи над ними повну або часткову владу. Світовій економіці поточного часу характерна наявність низки значних процесів, спрямованих на глобалізацію та транснаціоналізацію.

Разом з тим, як відбувається процес глобалізації, відбувається набуття нових рис. Так, між окремими компонентами такої економіки відбувається поява тісних зв'язків та переплетень, спостерігається посилення процесів, пов'язаних з міжнародним рухом виробничих та товарних факторів, поділу праці на міжнародному рівні. Наголошується існування великої кількості підходів, що дозволяють визначити - глобалізація та транснаціоналізація якої категорії

реалізується. Про глобалізацію, в даному контексті, йдеться як про процес, внаслідок якого економічна взаємозалежність держав зростає через те, що обсяг та різноманітність товарів, яким властиво транскордонне переміщення, збільшується. Цьому також сприяє швидкість та широта технологічних дифузій. Агентами, що стимулюють процеси, спрямовані на те, щоб глобалізація розвивалася, є організації торгового, фінансового, економічного типу, що діють на міжнародному рівні, ТНК та банки транснаціонального характеру, сукупність інтеграційних угруповань регіонального типу, і навіть ті світові держави, які займають провідне становище.

Як найбільш значущі особливості, властиві сучасній глобалізації, необхідно назвати:

- 1) трансформацію, властиву виробничому процесу, внаслідок якої він набуває міжнародних форм;
- 2) економічну орієнтацію, властиву більшості держав, що тягне за собою застосування єдиних стандартів;
- 3) поява наднаціональних структур управління та ін. [1]

Глобалізація тягне за собою перехід національних держав у світову економічну систему, що характеризується високою інтеграцією. Поданий факт виступає загрозою суверенітету цих країн, особливості тих, що знаходяться на низькому рівні розвитку. Наявність представленого становища породжує підвищену взаємну залежність між окремими країнами. Як результат, аналізована діяльність потребує координування [3, с. 112].

Враховуючи сукупність процесів, спрямованих на світову економічну глобалізацію, необхідно здійснити вивчення визначення «глобальної економіки». Розглянуте визначення характеризує те, як нині розвивається світова економіка. Глобальну економіку розглядають через інтенсифікацію світогосподарських зв'язків, підвищену вплив та вплив, що проявляється державами, угрупованнями, ТНК. Отже, її можна назвати еволюційний підхід до світової економіки.

Як важливе явище виступає транснаціоналізація. Вона пов'язана з глобалізацією та передбачає процес, у якого відбувається становлення ТНК.

Кінцевий результат досягається тоді, коли національні компанії розширюють свою діяльність. Розглянута явище, що вивчається на прикладі окремих господарських одиниць, можна дійти висновку про те, що воно спрямовано на ефективне взаємне доповнення властивих національним економікам економічних ресурсів зовнішнього та внутрішнього типу, для реалізації яких ТНК виступає організаційною формою [7, с. 18].

Можна стверджувати, що ТНК представляються як форми адаптації відносин виробничого характеру до тих міжнародних показників, на яких повинні знаходитися виробничі сили, а також до тієї виробничої та економічної концентрації в державі, яка здатна подолати межі національного характеру та виступити як матеріальна основи, де розвиватиметься світова економіка.

Сьогодні ТНК контролюють понад 50% світового промислового виробництва та майже 90% прямих зарубіжних інвестицій. Практично вся торгівля сировиною на світових ринках контролюється ТНК (рис. 2.2)

Рис. 2.2 – Контроль ТНК торгівлі товарами та сировиною на світовому ринку

Джерело: [30]

Половина експортних операцій США здійснюється американськими та іноземними ТНК, у Великій Британії цей показник становить 80%, у Сінгапурі – 90%. Нині у світі налічується 63 тисячі ТНК (причому найбільші з них базуються

на території США), що контролюють дві третини усієї світової торгівлі та 80% іноземних інвестицій. Число філій ТНК за межами держав, у яких перебувають їх штаб-квартири, що перевищує 680 тисяч. Зазначається наявність положення, при яких властивий найбільшим ТНК економічний потенціал стає порівняним валового продукту, властивого цілим державам.

В табл. 2.1 представлено ТОП-10 найкрупніших ТНК за рейтингом Fortune Global 500 за період 2021-2022 рр.

Таблиця 2.1 – ТОП-10 найкрупніших ТНК за рейтингом Fortune Global 500 за період 2021-2022 рр.

№ з/П	Компанія	Країна походження	Галузь	Сукупний дохід, млн. дол. США	Активи, млн. дол. США	Чисельність співробітників, чол.
1	Walmart	США	Торгівля	500343	204522	2 300 000
2	State Grid	Китай	Енергетика	348903	585278	913 546
3	Sinopes Group	Китай	Енергетика	326953	346545	667 793
4	China National Petroleum	Китай	Енергетика	326008	629411	1 470 193
5	Royal Dutch Shell	Нідерланди	Енергетика	311870	407097	84 000
6	Toyota Motor	Японія	Машино-будування	265172	473133	369 124
7	Volkswagen	Германія	Машино-будування	26028	506956	342 292
8	BP	Великобританія	Енергетика	244582	273515	74 000
9	ExxonMobil	США	Енергетика	244363	348691	71 200
10	Berkshire Hathaway	США	Фінанси	242137	702095	377 000

Джерело: складено за даними [26; 30]

Отже, до ТОП-10 найкрупніших ТНК за сукупним доходом, активами та співробітниками відносять компанії з США, Китаю, Нідерландів, Японії, Германії та Великобританії, які здійснюють свою діяльність в торгівлі, енергетиці, машинобудуванні та фінансах. В табл. 2.2 представлено статистичні дані щодо показників 100 найкрупніших не фінансових ТНК за 2020-2022 рр.

Таблиця 2.2 – Міжнародна статистика за показниками 100 найкрупніших не фінансових ТНК

Показник	ТОП-100 ТНК світу					ТОП-100 ТНК з перехідних економік та тих, що розвиваються		
	2020	2021	2022	Темп приросту 2021/2020, %	Темп приросту 2022/2021, %	2020	2021	Темп приросту 2021/2020, %
Активи млрд. дол. всього, у т.ч.	13231	14534	15492	9,8	7,2	6995	7732	10,5
Зовнішні	8 337	8996	9231	7,9	2,8	1895	2119	11,8
Внутрішні	4894	5538	6262	13,2	14,8	5100	5613	10,1
% зовнішніх (закордонних) активів у загальній сумі активів	63	62	60	-1,1	-2,3	27	27	0,3
Продажі млрд дол. всього, у т.ч.	7502	8017	9377	6,9	18,1	3601	4433	23,1
Зовнішні	4765	5200	5587	9,1	8,1	1535	1897	23,6
Внутрішні	2737	2817	3790	2,9	35,5	2066	2537	22,8
% зовнішніх (закордонних) продажів у загальній сумі продажів	64	65	60	1,3	-5,3	43	43	0,2
Персонал тис. од. всього, у т.ч.	16455	16699	17488	1,5	6,3	13240	13174	-0,5
За кордоном	9535	9662	9611	1,3	0,8	4618	4521	-2,1
Усередині країни	6920	7037	7876	1,7	13,8	8622	8652	0,4
% персоналу за кордоном у загальній чисельності персоналу	58	58	55	-0,1	-2,9	35	34	-0,6

Джерело: складено за даними [26; 30]

Міжнародна статистка свідчить про приріст активів ТОП-100 ТНК у 2022 році порівняно до 2021 року на 7,2%. При чому показовим є приріст активів ТОП-100 ТНК з перехідних економік та тих, що розвиваються, на 10,5% у 2021 р. порівняно до 2020 р., що є свідченням того, що бізнес ТНК активно здійснюється не тільки в країнах з розвиненою економікою, а також в країнах з перехідною

економікою та економікою, яка розвивається. адже такі країни, як правило мають велику кількість трудових та природних ресурсів, що приваблює ТНК. В цих країнах значно зростають продажі – на 23,1%, але дещо знижується кількість персоналу [28].

Наведені статистичні дані свідчать про охоплення ТНК всіх країн світу. Цьому також сприяє діяльність агентів та дистриб'юторів, а також процеси глобалізації, інтернаціоналізації та діджиталізації. Агентами, що стимулюють процеси, спрямовані на те, щоб глобалізація розвивалася, є організації торгового, фінансового, економічного типу, що діють на міжнародному рівні, ТНК і банки транснаціонального характеру, сукупність інтеграційних угруповань регіонального типу, а також ті світові держави, які займають провідне становище [27].

З боку ТНК може відбуватися реалізація завдань, пов'язаних з отриманням конкурентних переваг специфічного типу, які здатні підвищувати інтенсивність глобалізації як процесу. Виконання ТНК цілей, вкладених у власне розширення, виступає об'єктивною основою на процеси інтеграційного характеру, які стають ще активнішими. У той же час, саму появу, розвиток та існування ТНК прийнято вважати результатом глобалізації, що обґрунтовано переміщенням виробничих потужностей та капіталів між окремими державами. Можна стверджувати, що виникнення ТНК було пов'язане із глобалізацією світової економіки. Такі корпорації посилюють процес глобалізації у межах окремих напрямів діяльності, що відбувається тоді, коли досягаються корпоративні цілі. Представлене є основою формування гіпотези, що стосується взаємного впливу ТНК на глобалізацію світової економіки та навпаки.

Отже, можна припустити, що в економіках країн, найбільш схильних до процесів глобалізації, ТНК набули широкого розвитку. Тому розглянемо розподіл транснаціональних корпорацій у сучасній світовій економіці, а також форми розширення їхньої діяльності за кордон та напрямки впливу ТНК на економіку країн, що приймають. Протягом усього періоду існування транснаціональних корпорацій їхня чисельність має тенденцію до збільшення. Згідно з даними

міжнародної статистики, у 2020 році у світі налічувалося 61 582 ТНК із 926 948 закордонними підрозділами. Для сучасних корпорацій властива наявність міжнародного виробництва, напрями послуг та фінансової сфери, які спричинили виникнення Світових економічних відносин з урахуванням локальних. Для світової економіки властиві ознаки міжнародного виробництва. Так, з боку ТНК вирішуються завдання, пов'язані з досягненням необхідного науково-технічного прогресу в окремих напрямках, що дозволяє їм підвищувати якісні показники вироблених товарів, що виконуються послуг та ін. Виконувана ними робота здійснюється за допомогою активності дочірніх підприємств та філій, які представлені на території окремих держав. Це дозволяє забезпечити створення величезного науково-виробничого та ринкового потенціалу, які призводять до неодмінного розвитку. Поданий чинник вказує на постійне та безперервне посилення ролі ТНК у світовій економіці [13].

На закінчення слід зазначити, що багато проблем, пов'язаних із глобалізацією, пов'язані також і з ослабленням позицій національних держав та зростанням статусу транснаціональних корпорацій. Хоча ці стратегії ТНК визначаються інституційними механізмами, що існують у їхній країні базування, або в країні, де вони мають ключову присутність, тези про ослаблення позицій національних держав, мабуть, недостатньо обґрунтовані. Слід вважати, що глобалізація, не має універсальності цінностей чи інших аспектів соціального життя, навіть якщо вона може бути доведена у певних сегментах. Моделі регулювання ринку капіталу, типи корпоративних організацій, економічні ідеології рамках політичної економіки, погляди на здійснення економічних реформ та стратегії ТНК у різних частинах світу лише підтверджують цей факт. Світові процеси також доповнюються процесом регіонального співробітництва та інтеграції та зростаючою роллю субрегіональних підрозділів.

2.2. Діяльність ТНК в Україні та їх вплив на українську економіку

В епоху глобалізації ТНК зайняли міцне місце у системі світового господарства, зараз це виробничі компанії, до їх складу входять телекомунікаційні компанії, страхові компанії, аудиторські компанії, транснаціональні банки, інвестиційні та пенсійні фонди. Будучи рушійною силою процесу глобалізації, вони впливають на продуктивність праці та рівень життя людей на всій планеті, в тому числі і на конкурентний, стійкий та безпечний розвиток економіки окремих країн. У зв'язку з цим всебічний аналіз глибинних основ таких компаній дозволяє більш ефективно вибудовувати нову стійку соціально-економічну систему в Україні та на регіональному рівні.

Враховуючи, що саме новітні технології будуть драйвером усіх змін, а також те, що сам світ технологій у XIX столітті став глобальним, уряд України має підтримувати необхідність здійснення міжнародної кооперації, яка може розглядатися як на рівні окремих регіональних компаній, так і як основа технологічної кооперації регіонів усієї країни [4].

На думку автора, вибуховий розвиток інноваційних технологій має як позитивний, так і негативний вплив на структуру та рівень розвитку економіки країн. Так уже сьогодні видно, що великі сировинні ТНК, безумовно, програють цифрові перегони молодішим інноваційним компаніям. При цьому від їхнього стрімкого розвитку страждають не лише великі, середні та малі копанья, а й державні освіти. Інформаційні гіганти, такі як Google, Amazon, Yandex, мають сильний вплив на національний суверенітет країн, який через свою адміністративну «незграбність» нездатний комплексно захищати і використовувати дані, що на сьогоднішній момент вже є найбільшою цінністю у світі. Разом з цим для українських компаній є і майбутнє, яке може бути відвойоване в рамках шостого технологічного укладу шляхом створення ефективних кластерних утворень з їхньою диференціацією по регіонах. Однак чи

зможе держава задати магістральний шлях для бізнесу в рамках регіональних економік у цій новій технологічній революції чи нам все ж таки доведеться знову поступитися своїм конкурентним, стійким і безпечним розвитком і глобальним технологічним лідерством ТНК, що швидко розвивається, – питання, яке вже не потребує зволікань.

Роль ТНК в економіці України збільшується день за днем, корпорації стають все більш незалежними від контролю та регулювання батьківських компаній та економіки приймаючої сторони. Стійка позиція ТНК в економіці спирається на функції, які вони виконують:

- 1) Рух ресурсів та потенціалу виробництва/торговлі.
- 2) Стимулювання зростання та економічної ефективності.
- 3) Стимулювання реструктуризації.
- 4) Посилення конкуренції на ринку.
- 5) Інтеграція підприємств та економіки [7].

Мотивація рішення про діяльність ТНК у тій чи іншій країні визначається її стратегічними планами.

Прямі іноземні інвестиції (скор. ПІІ, англ. Foreign direct investment, FDI) – це довгострокові вкладення матеріальних засобів компаніями-нерезидентами в економіку країни (наприклад, з метою організації і будівництва підприємств).

Прямі іноземні інвестиції є найбільш бажаною формою капіталовкладень для економік, що розвиваються, тому що вона дозволяє реалізовувати великі проекти; крім того в країну надходять нові технології, нові практики корпоративного управління тощо. Як ілюструє табл. 2.3, динаміка обсягів залучених іноземних інвестицій не має чіткої тенденції

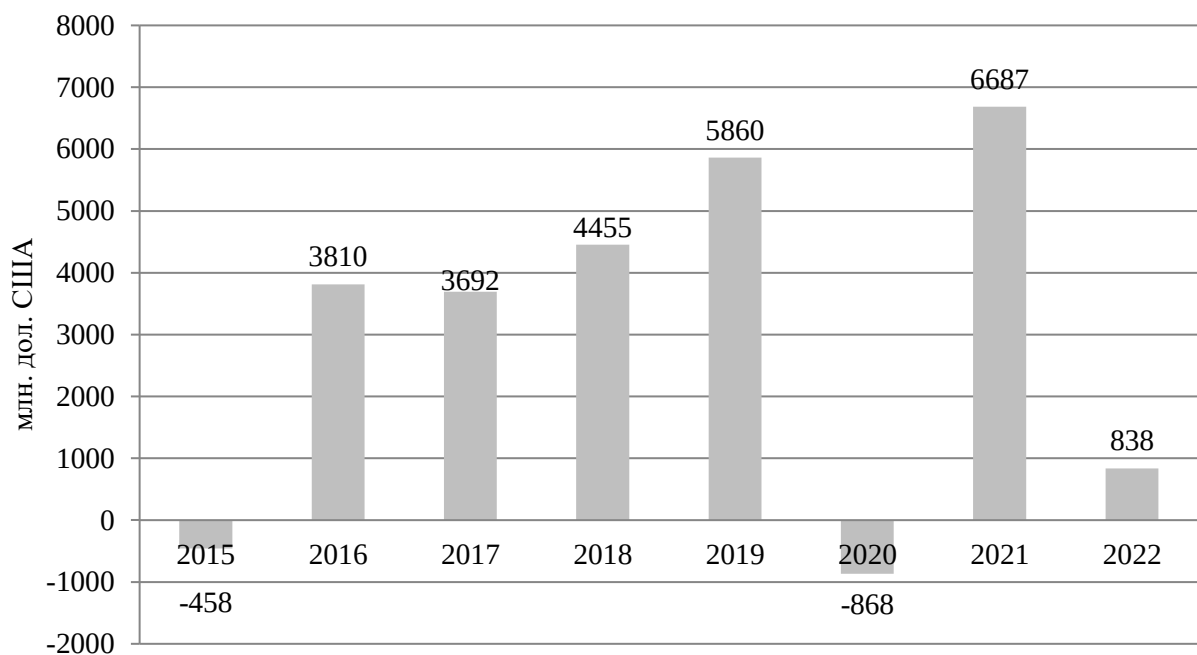
Таблиця 2.3 – Прямі іноземні інвестиції в економіку України у 2015-2022
рр., млн. дол. США

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Прямі іноземні інвестиції в	-458	3810	3692	4455	5860	-868	6687	838

Україну								
Відхилення, ланцюговий метод	-868	4268	-118	763	1405	-6728	7555	-5949

Джерело: складено за даними [20]/

Найбільший пік активності іноземних інвесторів спостерігається у 2019 р. (5860 млн. дол. США) та у 2021 р. (6687 млн. дол. США), що також проілюстровано на рис 2.3.

**Рис. 2.3 – Прямі іноземні інвестиції в економіку України у 2015-2022 рр.,
млн. дол. США**

Джерело: складено за даними [20].

За останні два роки відбувся рекордний спад іноземної інвестиційної активності. За даними доповіді ООН через високі політичні ризики в Україні та війну обсяг прямих іноземних інвестицій скоротився удвічі. Однією з причин стало виведення інвесторами низки активів, особливо з банківського сектора. Найнижчі показники іноземних інвестицій за 2020 рік.

Статистичний аналіз галузевої структури прямих іноземних інвестицій за 2022 р. свідчить про збереження високої зацікавленості іноземних інвесторів до видів економічної діяльності з високою капіталізацією прибутків, таких як переробна промисловість – 33%, торгівля – 17%, операції з нерухомим майном – 12% та фінансова діяльність – 11%,6 (рис. 2.3).

Рис. 2.3 – Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України за видами економічної діяльності станом на 1 січня 2023 р., %

Джерело: складено за даними [20].

Отже, пріоритетними галузями економіки України для інвестицій ТНК залишаються такі галузі, як промисловість, фінансова та страхова діяльність, оптова та роздрібна торгівля. На жаль, поза увагою іноземних інвесторів лишаються сільське господарство, будівництво, професійна, наукова та технічна діяльність наукомісткі галузі, частка прямих іноземних інвестицій в яких складає не більше 7%.

Важливим аспектом розвитку української економіки є посилення її участі у процесах прогресуючої транснаціоналізації світової економіки, де вона виступає

переважно як країна, що приймає транснаціональні корпорації, певною мірою випробовує на собі переваги і недоліки їх діяльності. При цьому слід зважати на те, що на сьогодні ТНК є одним з основних українських інвесторів, а ПІІ ТНК – основною формою зарубіжної експансії ТНК. Структура й динаміка українських інвестицій свідчить про орієнтацію більшості іноземних інвесторів на отримання швидкого прибутку та можливість зловживання фінансовими коштами.

ТНК, що функціонують на території України, надають все зростаючий вплив на її економіку та політику. Вони впливають на процес виробництва, реалізацію та розподіл продукції, що неминує веде до розвитку протиріч між економічними інтересами цих країн та інтересами ТНК. Дані протиріччя особливо відчутні в моменти політичних загострень відносин, внутрішніх та міжнародних економічних криз. У такі періоди уряд держави позбавляє підтримки підрозділу ТНК та спрямовують свої зусилля на захист інтересів національних компаній. Виходячи з цього, можна говорити про циклічний негативний вплив ТНК на економіку країни, у той час як їхній позитивний вплив постійний. Серед позитивних наслідків впливу ТНК на економіку України можна виділити те, що вони:

- 1) визначають характер зовнішньоекономічних зв'язків країн, що приймають;
- 2) забезпечують зайнятість населення;
- 3) сприяють прискоренню економічного прогресу країн, створюючи конкурентне середовище для місцевих компаній.

Малі та середні підприємства, створювані нині в Україні, прагнуть виходити на світові ринки. Це серйозна зміна порівняно з недавнім минулим, коли міжнародний бізнес вважався привілеєм великих корпорацій. Зростаюча інтернаціоналізація українського бізнесу ставить нові завдання державного регулювання ПІІ [17, с. 27].

2.3. Напрями транснаціоналізації бізнесу в Україні в умовах глобальної економіки

Глобалізація вплинула на економіку і простих людей у багатьох країнах і значно впливає на сталий розвиток, що стосується також і України. Підживлена швидкими технологічними змінами та збільшеною швидкістю мобільності товарів, послуг, капіталу та робочої сили, глобалізація за останні десятиліття значно змінила економіку, суспільство та природне середовище і зробила наш світ більш взаємопов'язаним, ніж будь-коли раніше. Незважаючи на те, що глобалізація створює значні проблеми, включаючи нерівномірний розподіл її вигод і витрат, вона відкриває широкі можливості підприємствами. Посилення взаємного обміну продукцією між державами сприяє інтенсивному приросту виробництва та збуту продукції.

На українському ринку присутні світові ТНК, які здійснюють діяльність за допомогою своїх дочірніх підприємств та філій. Продукція, яку виробляють ТНК, займає все більшу частку ВВП України. Сьогодні на території України нараховується понад 30 світових ТНК, які ведуть свою діяльність або мають спільні підприємства на національному ринку, найбільшими з яких є: «Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед», «Procter & Gamble Україна», «Макдональдз Юкрейн Лтд», «Тойота-Україна», «Метро Кеш Енд Кері Україна», «Філіп Морріс Україна», «Райффайзен Банк Аваль», «Нестле Україна», «Байєр», «Порше Україна», «Самсунг Електронікс Україна Компані» та ін. [18].

За даними, наведеними в табл. 2.4, можна побачити, що перше місце серед ТНК за рівнем прибутку займає індійська компанія «АрселорМіттал Кривий Ріг» із прибутками 9,509 млн грн. Друге місце займає швейцарська компанія «ФіліпМорріс Україна» 2,147 млн грн.

Таблиця 2.4 – Найбільші ТНК, які діяли в Україні у 2020 р.

Назва	Галузь	Прибуток (млн грн)	Країна
ПрАТ АрселорМіттал Кривий Ріг»	ГМК: виплавка сталі, виробництво прокату	9509	Індія
ПрАТ «Філіп Морріс Україна»	АПК: виробництво та реалізація цигарок	2147	Швейцарія
ПрАТ «МТС Україна»	ІТ: надання послуг мобільного зв'язку та Інтернету	1853	РФ
ПАТ «Мотор Січ»	Машинобудування: виробництво авіаційних двигунів	1108	Китай
ТОВ «Тедіс Україна»	Дистрибуція: продаж тютюнових виробів	788	Великобританія
ПЗП «Тойота-Україна»	Дистрибуція: реалізація легкових автомобілів	668	Японія
ПЗП «Макдональдз Юкрейн Лтд»	Рітейл: організація мережі швидкого харчування	657	США
ТОВ «Байер»	Дистрибуція: реалізація фармпрепаратів та аграрної продукції	509	США
ТОВ «Метро Кеш Енд Кері Україна»	Рітейл: продаж продуктів через власні супермаркети	467	Німеччина
ТОВ «Порше Україна»	Дистрибуція: продаж легкових автомобілів	291	Австрія
ТОВ «БНК-Україна»	Енергетика: імпорт нафтопродуктів	279	Білорусь
ТОВ «Самсунг Електронікс Україна Компані»	Дистрибуція: реалізація електроніки	256	Південна Корея
ТОВ «Нестле Україна»	АПК: виробництво кондитерських виробів та соусів	242	Швейцарія
ТОВ «Проктер Енд Гембл Трейдінг Україна»	Дистрибуція: реалізація побутової хімії	219	США
ТОВ «Філіп Морріс Сейлз Енд Дистриб'юшн»	АПК: виробництво та реалізація цигарок	213	Швейцарія
ПІ «Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед»	АПК: виробництво безалкогольних напоїв та соків	121	США

Джерело: складено за [2]

Зараз провідною ТНК на ринку банківських послуг є французька корпорація Raiffeisen BankInternational. Вона нараховує 449 працюючих відділень по всій

Україні.«Альфа-груп» представлений в Україні «Альфа-Банк Україна» одним із найбільших банків з іноземним капіталом в Україні, належить до приватної інвестиційної холдингової компанії ABNHoldings SA (ABNH).На страховому ринку переважають європейські ТНК, такі як AXA Group (Франція), ViennaInsurance Group (Австрія), UNIQA Group (Австрія),PZU SA (Польща). Кожна з представлених компаній має більше сотні відділень та велику клієнтську базу [19].

Серед об'єктивних проблем, що перешкоджають розширенню діяльності ТНК в Україні, називають такі:

- 1) нерозвинутість ринкової інфраструктури;
- 2) нестабільність фінансово-кредитної системи, курсу національної валюти;
- 3) обмежена зовнішня орієнтація бізнесу з невеликими розмірами бізнес-груп;
- 4) наздогоняючий характер науково-технологічної діяльності, інноваційної складової господарювання;
- 5) криза високотехнологічної галузі економіки тощо [17, с. 26].

Дослідники діяльності ТНК в Україні відзначають її як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивного впливу ТНК на українську економіку відносять [8]:

1) Значне вливання капіталовкладень в економіку України, створення додаткових робочих місць та підвищення кваліфікації робітників, збільшення податкових надходжень до бюджету країни (серед 20 найбільших платників податків – 11 транснаціональних корпорацій), пожвавлення внутрішньої торгівлі всередині країни, насичення ринку високоякісними товарами та послугами, поширення міжнародних стандартів здійснення виробництва та ведення бізнесу.

2) Покращення виробничої бази України. Виробництво іноземними компаніями на території країни товарів та послуг призводить до впровадження інновацій, ноу-хау та найновіших розробок, побудови нових підприємств, модернізації або розширення існуючих.

3) Впровадження досягнень науково-технічного прогресу в країні. Імпорт технологій в країну дозволяє покращити якість продукції, підвищити її рівень конкурентоздатності на світових ринках і, як наслідок, сприяє зростанню експорту. Поява товарів та послуг з прогресивними характеристиками спонукає вітчизняних товаровиробників підлаштовуватись під кон'юнктуру ринку. За певних обставин інноваційні технології дозволяють покращити умови праці робітників та екологічну ситуацію в країні.

4) Сприяння реструктуризації економіки. Діяльність ТНК знаходиться у тісному взаємозв'язку з кон'юнктурою світової економіки, яка визначає попит і пропозицію на товари та послуги. Функціонування міжнародних компаній на території України призвело до зміни у структурі видів економічної діяльності. В першу чергу значного розвитку набули сектори економіки, які пов'язані з харчовою та тютюновою промисловістю, торгівлею, фінансами, енергетикою та телекомунікаціями, тобто з галузями зі швидким оборотом капіталу й забезпеченими ринками збуту.

5) Посилення процесів інтернаціоналізації і глобалізації. Функціонування транснаціональних корпорацій в Україні призводить до активізації залучення вітчизняної економіки у світові процеси та вихід на нові ринки товарів та послуг.

Однак діяльність ТНК в Україні спричиняє й негативні наслідки, про що частково вже йшлося [8]:

1) ТНК впливають на уряд країни, відстоюючи власні інтереси, диктуючи правила гри на ринку, викачуючи природні та трудові ресурси, що робить державу фінансово залежною від стратегії діяльності ТНК.

2) У багатьох випадках транснаціональні корпорації використовують українську економіку як сировинну базу, передаючи українським партнерам не відповідні їхньому рівню розвитку технології з жорсткими обмеженнями на продаж.

3) Ведення бізнесу у видах економічної діяльності, які вигідні міжнародним компаніям, а не економіці України. Поряд з активною діяльністю ТНК у галузях зі швидким оборотом капіталу й забезпеченими ринками збуту спостерігається

недостатній рівень інвестицій у інші, дуже важливі для української економіки, види економічної діяльності.

4) ТНК демонструють свою соціальну відповідальності в Україні, проте на практиці дуже часто порушуються певні права національної робочої сили, використовуються недоліки українського законодавства у сфері охорони навколишнього середовища і ін.

5) Міжнародні компанії уникають сплати податків шляхом внутрішнього переливу капіталу в країні з нижчим рівнем оподатковування. Державна податкова служба Україні систематично порушує питання щодо вирішення проблем з ухиленням податків національними та міжнародними компаніями через механізми трансферного ціноутворення.

6) Спроможність ТНК впливати на ціноутворення в країні, що призводить до поглинання або банкрутства вітчизняних виробників, тобто придушення та знищення національних виробників, які мають низьку конкурентоспроможність продукції на світовому ринку, що робить залежною українську економіку від діяльності міжнародних компаній [18].

Наразі присутність ТНК в Україні вже забезпечує значний соціально-економічний ефект, хоча він, безперечно, далекий від можливого. Враховуючи позитивні та негативні аспекти, уряду необхідно розробити гнучкі, адаптовані до поточної ситуації механізми регулювання їх діяльності з метою збереження національних інтересів з одночасним нарощуванням обсягів іноземного інвестування, які є вкрай необхідними для розвитку економіки України. І за рахунок інвестиційних ресурсів ТНК забезпечити розвиток вітчизняних товаровиробників.

2.4. Перспективи присутності та діяльності ТНК у сучасних міжнародних відносинах

Транснаціональним корпораціям відводиться рушійна роль, спрямована на інтернаціоналізацію виробництва на міжнародному рівні, передання міжнародної торгівлі лібералізаційних начал, а світової економіки максимальної глобалізації. Тому, що ТНК набули важливого та домінуючого статусу серед усіх суб'єктів, що беруть участь у міжнародних економічних процесах, сприяє науково-технічний розвиток.

ТНК представляється як організації (фінансово-промислового об'єднання), що характеризується наявністю власних виробничих підрозділів біля кількох країн. Про те, що корпорація є транснаціональною, свідчить той факт, що властиві їй активи не менше ніж на 25 % більше, ніж ті активи, що використовуються її підрозділами (дочірніми підприємствами), місцезнаходження яких перебуває у двох і більше країнах. Зазначене визначення призводить до висновку про те, що ТНК властива глобалізація, в силу якої її можна визнати високорозвиненим видом корпорації [3].

Середній і малий бізнес продовжують рухатися на шляху транснаціоналізації. Поданий процес супроводжується формуванням конкурентних переваг підприємств, з урахуванням економічного потенціалу, який властивий їм на території окремих держав. В результаті ТНК більше не матимуть на увазі тільки великомасштабні підприємства, оскільки насправді діловий ландшафт планети включатиме транснаціональні утворення різних масштабів, об'єднані прагненням підвищити свою глобальну конкурентоспроможність. Ці тенденції, ймовірно, виявляться в найближчі два-три десятиліття. Довгостроковий прогноз неминуче вимагатиме включення політичних та соціальних аспектів діяльності ТНК, а майбутні сценарії визначатимуться високою мінливістю цих факторів. Ключовим завданням глобальної політики, здається, є пошук

оптимальних механізмів залучення ТНК у розробку правил гри управління світовими економічними процесами.

Сьогодні діяльність ТНК у світовій економіці відбувається в умовах розвитку глобальної конкуренції, що зумовлена інтенсифікацією міжнародного обміну, розвитком світової торгівлі, активізацією зарубіжного інвестування, активізацією світового ринку. У цих обставинах ТНК важливо визначити для себе ключові фактори успіху для того, щоб обійти своїх конкурентів та ефективно працювати та розвиватися.

Під чинником успіху слід розуміти певний зовнішній чи внутрішній ресурс, є головним і обов'язковим досягнення будь-якої конкретної мети. КФУ- це обмежена кількість сфер діяльності, досягнення хороших результатів в яких гарантуватиме успіх у конкурентній боротьбі фірми Основні види ключових факторів успіху відображені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Види ключових факторів успіху

Види КФУ	Приклади ключових факторів успіху
Залежні від технології	- можливість інновацій у виробничому процесі; - можливість розробки нових товарів; - ступінь оволодіння існуючими технологіями.
Відносяться до виробництва	- низька собівартість продукції; - якість продукції
Відносяться до реалізації продукції	- широка мережа оптових дистриб'юторів, дилерів; - наявність власних фірмових магазинів; - швидка доставка.
стосуються маркетингу	- висока кваліфікація співробітників відділу реалізації; - привабливий дизайн, упакування;
відносяться до професійних навичок	- компетентність у сфері дизайну; - досвід у певній технології; - здатність швидко перекладати нові товари з стадії розробки у промислове виробництво
Пов'язані з організаційними можливостями	- рівень інформаційних систем; - здатність швидко реагувати на змінну ринкову ситуацію; - великий досвід і ноу-хау в галузі менеджменту

Джерело: складено за [2]

За даними табл. 2.5 видно, що ключові фактори успіху можна згрупувати в кілька груп - це фактори, що залежать від технології, фактори, які стосуються

виробництва, реалізації продукції, чинники, що стосуються маркетингу, до професійним навичкам, чинники, пов'язані з організаційними можливостями, і навіть інші КФУ. Значення КФУ можна зрозуміти, розглянувши приклад. Підприємство визначилося зі своїми стратегічними цілями – ліва частина табл. 2.6. І кожної мети виділили КФУ досягнення поставленої мети – права частина табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Стратегічні цілі та можливі КФУ

Стратегічні цілі	Можливий КФУ
Завоювання 25% частки місцевого ринку.	Збільшити конкурентоспроможність магазину. Залучити покупців.
Домогтися постачання продуктів добової свіжості для 75% асортименту.	Підтримувати успішні взаємини із місцевими постачальниками.
Підтримувати рівень задоволення покупців 98%.	Робота з персоналом
Розширити асортименти	Знайти нових місцевих постачальників.
Мати достатню полицю для розміщення товарів	Знайти кошти на розширення торгових площ.

Джерело: складено за [2]

Потім керівництву необхідно вибрати зі списку 2-3 КФУ. Ключовим чинником успіху для розглянутої фірми виступатимуть взаємини із місцевими постачальниками, оскільки без ідеальної їх налагодження нічого очікувати ні свіжих товарів, ні розширення запропонованого асортименту.

Наступним за важливістю фактором є залучення клієнтів, оскільки без нових покупців підприємство не зможе розширюватись та прирощувати свою частку ринку. Третім чинником виступає пошук фінансування з метою розширення торгових площ, оскільки фірма не зможе досягати своїх стратегічних цілей без розширення. У сучасних умовах глобалізації змінюються ключові чинники успіху ТНК на світовому ринку. Тож якщо раніше базовими КФУ були виробничі, організаційні, маркетингові чинники, то сьогодні ключовими чинниками є інновації, новітні технології, економіка знань, і навіть інформація.

Базовими джерелами формування ключових факторів успіху ТНК у нинішніх умовах глобалізації будуть виступати чудові особливості, гармонійне

поєднання та ефективне застосування ресурсів, а також володіння потрібною інформацією. Необхідно вказати і інноваційний вектор розвитку, створення нематеріальних унікальних активів, диверсифікацію, активну позицію компанії, її високу гнучкість та мобільність. Фінансова глобалізація, активний розвиток фондових ринків зумовило для компаній виняткову роль ринкової капіталізації.

У зв'язку з цим ключовими чинниками успіху ТНК у нинішньому сторіччі стають компетенції у сфері фінансів, а також взаємодія з фінансовими інституціями та інвесторами. В даний час технологія також є ключовим фактором успіху ТНК на світовому ринку, у зв'язку з розвитком технологій розвиваються також і науково-технічні дослідження.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що транснаціональні корпорації стають визначальним фактором у світовій економічній системі, оскільки завдяки широкій амплітуді функціонування – від виробничих процесів до операцій у галузі інвестиційної, фінансової та торгової політики - вони виконують роль міжнародного регулятора виробництва та розподільника товарів. Наслідком високого ступеня інтернаціоналізації виробництва у найбільших ТНК стало встановлення ними панування на світових товарних ринках та у провідних галузях світового господарства. Вплив та масштаби діяльності ТНК насамперед виражені зростанням їх чисельності.

На сьогоднішній день ТНК є не тією опорою, на якій базується народне господарство країн розвиненої економіки, а й, перетворившись на найбільші транснаціональні групи, що включають у свою структуру численні закордонні філії виробничого, науково-дослідного, постачальницького та збутового характеру, все активніше діють на міжнародній арені, ставши головною силою світової економіки.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених завдань у бакалаврській роботі розглянуто основні тенденції та особливості розвитку транснаціональних корпорацій у світовій економіці. Визначено види ТНК та виявлено основні напрями транснаціоналізації бізнесу в Україні в умовах глобальної економіки.

Одержані в процесі дослідження результати дозволяють сформулювати наступні висновки та пропозиції:

1. Розвиток системи міжнародного виробництва ТНК пов'язаний не тільки з традиційними ланцюгами створення вартості як формування системи філій, а й з іншими формами міжнародного співробітництва, зокрема з неакціонерними формами операцій. Ці форми операцій збільшують кількість учасників системи міжнародного виробництва, модифікують характер виробничих зв'язків у цій системі. У межах ТНК здійснюється перерозподіл значної частини ресурсів. Їхня влада та вплив на інтеграційні процеси обумовлюються концентрацією контролю над такими стратегічно важливими сферами, як фінанси, робоча сила, технології, постачання сировини та компонентів, послуги та збут. Іншими словами, ТНК є основним суб'єктом процесу глобалізації економіки. Стратегії, що реалізуються ТНК, багато в чому визначають вектори розвитку світової економіки та її структурну та географічну характеристики на найближчі роки.

2. Встановлено, що в даний час прийнято виділяти такі типи ТНК: горизонтально інтегровані, вертикально інтегровані та диверсифіковані транснаціональні корпорації. Також існують міжнародні, багатонаціональні і світові корпорації з різними типами організаційної структурою управління. Дані три типи транснаціональних корпорацій дуже рухливі і можливий перехід із однієї форми до іншої. На сьогоднішній день ТНК є важливим елементом розвитку світової економіки та міжнародних економічних відносин. ТНК сприяють загостренню міжнародної конкуренції та поглибленню міжнародного поділу праці.

3. Найбільш загальною причиною виникнення ТНК є інтернаціоналізація виробництва та капіталу на основі розвитку продуктивних сил, що переростають національно-державні кордони. Інтернаціоналізація виробництва та капіталу набуває характеру експансії господарських зв'язків через створення найбільшими компаніями численних відділень за кордоном та перетворення національних корпорацій на транснаціональні. Вивезення капіталу стає найважливішим чинником у формуванні та розвитку транснаціональних корпорацій. До конкретних причин виникнення ТНК слід віднести їхню економічну ефективність, обумовлену великими масштабами виробництва у багатьох галузях. Необхідність вистояти у конкурентній боротьбі сприяють концентрації виробництва та капіталу у міжнародному масштабі. В результаті стає виправданою діяльність у глобальних масштабах. І з'являється можливість знизити витрати виробництва та отримати надприбуток.

4. Досліджено сучасний стан розвитку ТНК. Встановлено, що сьогодні ТНК контролюють понад 50% світового промислового виробництва та майже 90% прямих зарубіжних інвестицій. Практично вся торгівля сировиною на світових ринках контролюється ТНК. Половина експортних операцій США здійснюється американськими та іноземними ТНК, у Великій Британії цей показник становить 80%, у Сінгапурі – 90%. Нині у світі налічується 63 тисячі ТНК (причому найбільші з них базуються на території США), що контролюють дві третини усієї світової торгівлі та 80% іноземних інвестицій. Число філій ТНК за межами держав, у яких перебувають їх штаб-квартири, що перевищує 680 тисяч. Зазначається наявність положення, при яких властивий найбільшим ТНК економічний потенціал стає порівнянним валового продукту, властивого цілим державам. До ТОП-10 найкрупніших ТНК за сукупним доходом, активами та співробітниками відносять компанії з США, Китаю, Нідерландів, Японії, Німеччини та Великобританії, які здійснюють свою діяльність в торгівлі, енергетиці, машинобудуванні та фінансах. Міжнародна статистика свідчить про приріст активів ТОП-100 ТНК у 2022 році порівняно до 2021 року на 7,2%. При чому показовим є приріст активів ТОП-100 ТНК з перехідних економік та тих, що

розвиваються, на 10,5% у 2021 р. порівняно до 2020 р., що є свідченням того, що бізнес ТНК активно здійснюється не тільки в країнах з розвинутою економікою, а також в країнах з перехідною економікою та економікою, яка розвивається. адже такі країни, як правило мають велику кількість трудових та природних ресурсів, що приваблює ТНК. В цих країнах значно зростають продажі – на 23,1%, але дещо знижується кількість персоналу. Наведені статистичні дані свідчать про охоплення ТНК всіх країн світу. Цьому також сприяє діяльність агентів та дистриб'юторів, а також процеси глобалізації, інтернаціоналізації та діджиталізації. Агентами, що стимулюють процеси, спрямовані на те, щоб глобалізація розвивалася, є організації торгового, фінансового, економічного типу, що діють на міжнародному рівні, ТНК і банки транснаціонального характеру, сукупність інтеграційних угруповань регіонального типу, а також ті світові держави, які займають провідне становище [27].

5. Щодо подальшого розвитку ТНК в умовах глобалізації встановлено, що з боку ТНК може відбуватися реалізація завдань, пов'язаних з отриманням конкурентних переваг специфічного типу, які здатні підвищувати інтенсивність глобалізації як процесу. Виконання ТНК цілей, вкладених у власне розширення, виступає об'єктивною основою на процеси інтеграційного характеру, які стають ще активнішими. У той же час, саму появу, розвиток та існування ТНК прийнято вважати результатом глобалізації, що обґрунтовано переміщенням виробничих потужностей та капіталів між окремими державами. Можна стверджувати, що виникнення ТНК було пов'язане із глобалізацією світової економіки. Такі корпорації посилюють процес глобалізації у межах окремих напрямів діяльності, що відбувається тоді, коли досягаються корпоративні цілі. Представлене є основою формування гіпотези, що стосується взаємного впливу ТНК на глобалізацію світової економіки та навпаки.

6. Досліджено діяльність ТНК в Україні та їх вплив на українську економіку. Пріоритетними галузями економіки України для інвестицій ТНК залишаються такі галузі, як промисловість, фінансова та страхова діяльність, оптова та роздрібна торгівля. На жаль, поза увагою іноземних інвесторів

лишаються сільське господарство, будівництво, професійна, наукова та технічна діяльність наукомісткі галузі, частка прямих іноземних інвестицій в яких складає не більше 7%. Важливим аспектом розвитку української економіки є посилення її участі у процесах прогресуючої транснаціоналізації світової економіки, де вона виступає переважно як країна, що приймає транснаціональні корпорації, певною мірою випробовує на собі переваги і недоліки їх діяльності. При цьому слід зважати на те, що на сьогодні ТНК є одним з основних українських інвесторів, а ПІІ ТНК – основною формою зарубіжної експансії ТНК.

7. Визначено перспективи присутності та діяльності ТНК у сучасних міжнародних відносинах. Середній і малий бізнес продовжують рухатися на шляху транснаціоналізації. Поданий процес супроводжується формуванням конкурентних переваг підприємств, з урахуванням економічного потенціалу, який властивий їм на території окремих держав. В результаті ТНК більше не матимуть на увазі тільки великомасштабні підприємства, оскільки насправді діловий ландшафт планети включатиме транснаціональні утворення різних масштабів, об'єднані прагненням підвищити свою глобальну конкурентоспроможність. Ці тенденції, ймовірно, виявляться в найближчі два-три десятиліття. Довгостроковий прогноз неминуче вимагатиме включення політичних та соціальних аспектів діяльності ТНК, а майбутні сценарії визначатимуться високою мінливістю цих факторів. Ключовим завданням глобальної політики, здається, є пошук оптимальних механізмів залучення ТНК у розробку правил гри управління світовими економічними процесами. Сьогодні діяльність ТНК у світовій економіці відбувається в умовах розвитку глобальної конкуренції, що зумовлена інтенсифікацією міжнародного обміну, розвитком світової торгівлі, активізацією зарубіжного інвестування, активізацією світового ринку. У цих обставинах ТНК важливо визначити для себе ключові фактори успіху для того, щоб обійти своїх конкурентів та ефективно працювати та розвиватися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушко В. В. Особливості діяльності ТНК в Україні. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. URL: <http://professura.at.ua/forum/19-157-1> (дата звернення 25.03.2023).
2. Віннічук Ю., Головнєв С. 200 найбільших компаній України БізнесЦензор. .2021. URL :<https://biz.censor.net.ua>
3. Волошко Н.О. Транснаціональні корпорації: теоретико-методологічні основи організації діяльності в умовах глобалізації економіки. *Економіка і держава*. 2020. №7. С. 110–113.
4. Гудим К. Транснаціоналізація як чинник глобалізації. *Вісник КНТЕУ*. URL: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2014/04/4.pdf> (дата звернення 25.03.2023).
5. Давидова І.О., Величко К.Ю., Печенка О.І. Транснаціональні корпорації. Харків: Видавництво «Форт», 2018. 175с.
6. Державна служба статистики України. URL <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 25.03.2023).
7. Дугієнко Н.О., Яцук Г.С. ТНК в Україні: діяльність та вплив на економіку/ *Інфраструктура ринку*. 2020. № 48. С. 15–19.
8. Дунська А.Р., Пашенко М.С. Аналіз сучасного стану розвитку транснаціональних корпорацій та характер їх функціонування в Україні. *Економічний вісник НТУУ «КПІ» : збірник наукових праць*. 2016. № 13. С. 92–99.
9. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності. URL: <https://library.if.ua/book/121/8052.html> (дата звернення 25.03.2023).
10. Іванова Н. В. Перспективи розвитку транснаціональних корпорацій в Україні в умовах економічної кризи. *Publishing house Education and Science s.r.o.* URL: http://www.rusnauka.com/11_NND_2015/Economics/3_190997.doc.htm (дата звернення 25.03.2023).
11. Качур А.В., Могилко Д.М. ТНК та їх роль у сучасних міжнародних економічних відносинах. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 55–62.

12. Комшук О. І. Трансформація системи управління ТНК в умовах глобальної конкуренції та посилення ролі науково-технічного прогресу: Бібліотека ДВНЗ КНЕУ ім. Вадима Гетьмана. URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/4465/1/Komshuk.pdf> (дата звернення 25.03.2023).
13. Латинін Д. О. Стан та перспективи розвитку ТНК в світі та Україні: *Publishing house Education and Science s.r.o.* URL: http://www.rusnauka.com/38_NIEK_2014/Economics/2_181324.doc.htm (дата звернення 25.03.2023).
14. Левківський В. М. Система міжнародного виробництва ТНК: сучасні особливості та новітні тенденції. Економічний форум. 2017. № 2. С. 53-58.
15. Лимонова Е.М., Воробйова К.О. Дослідження впливу ТНК на країни базування та приймаючі країни. URL: <http://duer.edu/uploads/vidavnitstvo14-15/10107.pdf> (дата звернення 25.03.2023).
16. Лимонова Е.М., Кузьмінов С.В., Глуха Г.Я., Шкура І.С. Транснаціоналізація світової економіки. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 137 с.
17. Мадяр Р.О., Кушнір Ю.Б., Далекорей М.І. Транснаціоналізація українського бізнесу в глобальній економіці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 11. С. 26–31.
18. Марченко Т.В. Транснаціональні корпорації : навч.-метод. посібник. Уклад. : Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 184 с.
19. Побоченко Л. М. Аналіз інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/7022> (дата звернення 25.03.2023).
20. Прямі інвестиції в економіку України. Статистика міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
21. Рокоча В. Трансакційні корпорації. URL: <http://readbookz.com/book/50/2010.html> (дата звернення 25.03.2023).

22. Смагло О. ТНК як суб'єкт міжнародного інвестування. *InterConf*. 2020. №15. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/2270>.
23. Становлення і розвиток ТНК в умовах глобалізації URL: https://www.sgu.ru/sites/default/files/documents/2017/monografiya_romashkin_k_pechati.pdf (дата звернення 25.03.2023).
24. Bhattacharya A. The New Globalization: Going Beyond the Rhetoric. 2017. URL: <https://www.bcg.com/publications/2017/new-globalization-shaping-41-your-own-growth-new-global-era> (дата звернення: 27.03.2023).
25. Fortune Global 500: Fortune. URL: <http://fortune.com/global500/> (дата звернення: 29.05.2022).
26. Fortune Magazine. Fortune Global 500 // <https://fortune.com/global500/2019/>
27. Global investment trends monitor. UNCTAD. URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaeia2014d5_en.pdf (дата звернення: 29.05.2022).
28. OECD. FDI in figures. 2021. URL: <https://www.oecd.org/investment/investment-policy/FDI-in-Figures-April2022.pdf>. (дата звернення: 29.05.2022).
29. Stavytska A. Trends and prospects of optimization of the world information technology market development in globalization conditions. *Економічний простір: збірник наукових праць*. 2017. № 12. 24–34 с.
30. UNCTAD. World Investment Report – 2022: Special Economic Zones. URL: www.unctad.org

Имя пользователя:
Європейської економіки і бізнесу Гончарова Анаста...

ID проверки:
1015154185

Дата проверки:
20.05.2023 16:59:12 CEST

Тип проверки:
Doc vs Internet + Library

Дата отчета:
20.05.2023 19:30:18 CEST

ID пользователя:
100005726

Название файла: Церковна М. диплом

Количество страниц: 53 Количество слов: 11667 Количество символов: 90377 Размер файла: 213.79 KB ID файла: 1014834764

26.3% Совпадения

Наибольшее совпадение: 4.31% с источником из Библиотеки (ID файла: 1004204523)

19.2% Источники из Интернета	355	Страница 55
17.7% Источники из Библиотеки	570	Страница 60

0% Цитат

Исключение цитат выключено

Исключение списка библиографических ссылок выключено

0% Исключений

Нет исключенных источников

Модификации

Обнаружены модификации текста. Подробная информация доступна в онлайн-отчете.

Замененные символы 3